

3459
F.25. VIII

Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára
Székelyudvarhely

J E L E S
GONDOLATOK
R Ó V I D

TÖRTÉNETEKKEL ,
M E L L Y E K

Az régiebb *Philosophus*oknak valamint
az mostani Böltsőknek-is köny-
veiből őszve szedettek,

N E M E S
S Z I V N E K
Képzésére az Iffiuságban.

pro Memoria

Nyomtatt. Kolosvárt KOLLMANN Jól.
Ferentznél 1777.

Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára
Székelyudvarhely

Ha találatnának szór - szál basogató
 emberek, kiknek minden izetlen a'
 mit nem magok kobolnak, vagy ha az
 telyefségnek felső pontján nintsen; előre
 meg-követem ezeket, és kérem ezen tfe-
 kelységet ne olvassák, mert leg-kissebb
 gondolatom-is nagyobb vólt annál, hogy
 azoknak tetzeném kik az bika alatt-is
 borjut keresnek, esmérem én tárbázom
 tehetetlenségét, tudom elégtelenségemet
 értelmes emberek ize fel-találásában, és
 azért csak egyedül az gyenge iffiuságnak
 tanuságára szentelém ezen gondolatokat,
 mellynek, ha nem éppen olly telyesek-is
 hasznára szolgálhatnak.

De az mint látom rántzolya egy
 valaki bomlokát 's tsudálya vakmerő mé-
 reszségemet, mellytől viseltetvén ezen
 gondolatokat jeleseknek nevezni bátor-
 kodtam. Gondolya-is magában: bezzeg
 ennek ugyan tetzik az magáé; axom-
 ban által láthattya kiki, hogy magam
 gondolatának nem neveztem, az mások

jeles találmányit pedig meg betsülni talán
nem leszzen meg-tiltva? de ha szintén e-
nyimek volnának-is, ki tulajdoníthattya
nékem vétekül ha azon jussal élek, mel-
lyel jobb része az iroknak? kik közül
csak nem minnyáron fényes titulusokat
függesztenek Munkájok elejében: lehetet
látni valamint az Frantziában, úgy a
Deákban-is Elmés gondolatokat: lebe-
tet látni Elmés Férfiakat; sőt maga
Schönberg Matyás-is kinek nyomdokit
követtem Tanusággal tellyes Gondola-
toknak nevezi könyvét, ha azért ezek
nem hibáztak: leszzen annyi kegyessége
az Olvasóknak, hogy engemet-is az hi-
bától ebben menté tegyenek, vagy ha e-
zeket-is vádolni kívánnák: talán diti-
retesb lehet nékem ezekkel bibáznai, mint
ő vélek báltsnek láttatni.

Továbbá, ezen gondolatokat Ne-
mes Szívnek irtam képzésére de csak az
Iffiuságban; mert ez az leg-alkalmasb
idő az szívnek képzésére: miglen az fa-
lsú könnyen lehet bajtani, az mives te-
hetségében vagyons veszfő-korában a
mint tettzik oly formára nevelni; el-
lem-

lebenben ha egyszer meg-erősödik el-törőd,
ha bajtani kívánod, keményen áll mely
gyúkerein, 's neveti az szelek kegyetlen-
ségét: Nem különben az iffianak szívét
szengéjében életének könnyen forgadhatod,
de ha egyszer meg-keményedet; gyümöls-
telen fáradságod. Mivel pedig leg-na-
gyobb hathatossága vagyons az példáknak
az Iffiuság szívében rövid történeteket
jegyeztem minden erköltsnek végében;
és ámbátor születésemet nem oly igen ke-
gyes szemmel tekintette legyen Melpo-
mene: az Musák-is keveset szorgalma-
toskodtak legyen neveltetésben, mind-
azonáltal, hogy annál inkább gyönyör-
ködtetném az Iffiu nemet olvasásában,
versekkel-is itten ottan ékesgettem; tu-
dom ugyan az ékeessen szóllásban fo-
gyatkozásomat, meg is valbatom tsekély
munkámnak e' nélkül való szűkölködését,
de hasznáért, nem tsupán füleket tsiklán-
doztató gyönyörködtetésiért vetettem ma-
gamot az világ itiletére, ha csak egy-
nek-is lehetek ez által hasznára tzelomot
el-értem. Igaz ugyan, hogy valamint
az kép-írók rajzolása színekkel, úgy az

erköltsők-is ékes beszédekben inkább kelle-
tetik magokat, de ellemben az-is tagad-
batatlan, hogy ezen ékesség olly öltexe-
te az erköltsőknek, mellynek meg-fogyat-
kozásában-is, ezeknek sérelem nélkül ma-
rad mivolta.

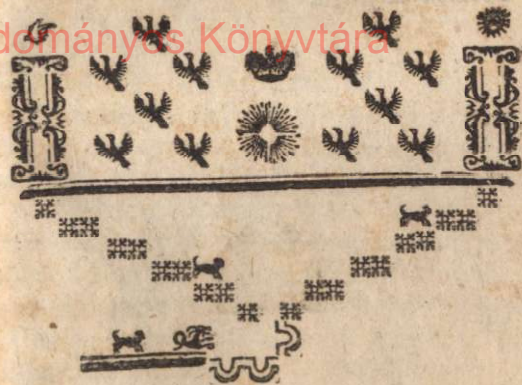
Az hibákat, mellyek az Iro, vagy nyom-
tató gondatlanságából ezen munkában fér-
keztek, az olvasók kegyessége nem ké-
telkedem meg-fogja jobbitani, ugy-is tud-
hattya kiki, hogy semmi minden rész-
ről telyes nem lehet: ha pedig valaki
éppen minden tsekélységben hibát akart ta-
lálni, meg-tudhattya előre, hogy vala-
mint az magdét ázzal nem igen nagyra
emeli, ugy saját biremnek-is kevés ár-
talmára lépzen, azomban jól vigyázzon,
ne talán reá legyenek szabva egy Erdé-
lyi vers szerzőnek amax versei, mellye-
ket születet nyelvünkön így lehetne mon-
dani:

Ékefőbb fullángia az jeles elmének,
Mintsem hegyessége fogaid élének.
Elmével szoktanak emberek tsápdosni
Az fogak hegyével ebek harapdosni.

De

De te munkátskámot fogad agyarával
Szaggatod, nem pedig elméd fullangjával
Azért téged tsúpán fogad hegyessége
Ékesit nem pedig elméd éleltsége.

Végre a' ki könyörületességgel fog-
ja tekénteni fáradságomat, leg-alább jó
szándékomot ne kárboxtassa.

Az

Az hibák meg-jobbitása.

<i>Levél.</i>			
3 Kéri vala	<i>olvasd</i>	Kér vala.	
- <i>Gustai</i>	-	<i>Gustáv.</i>	
7 Minkenkor	-	Mindenkor.	
14 meg-ejték	-	meg-ejtik.	
44 így iranak	-	így járnak.	
58 inti vala	-	int vala.	
59 <i>Syngambris</i>	-	<i>Sifigambis.</i>	
77 földi	-	földi.	
78 legyen Mesterség		Mesterség legyen.	

*Az más tsekélyebbekben Pártfogom lésszen
az Olvasók okosága.*

Je-

Jeles Gondolatok Rövid Történe-
tekkal az

NEMESSÉGRŐL.

AZ Nemességet némelyek saját erköltsők által nyerik magoknak, Mások híres Elejektől örökségül veszik, nem kevesen Atyoktól származott Neveket örögebitvén mint nyerik, mint pedig örökségül veszik. Mindazonáltal, jól-lehet az Nemesség örökségül vehetendő Jószág, az igaz erköltsős érdemeket, mellyek ahoz képest olyanak, mint a' válogatott buza - szem polyvához, fenki örökségül nem veheti: Nevetésre méltó volna azért, ha valaki tflak pusztán híres Öseinek nagyságáért Isten tudgya, mi nagy embernek állitaná magát, nem különben mint amaz tzfira Gavalér, a' ki költsönözött köntösökkel fitogatná magát az utzákon, mellyeket azomban se pénze, se érdemei által magáévá nem tehet: egyedül az jó - erkölts az igaz Nemesség, leg-ditfiretesbb ki ez által nemefiti magát.

A

Ugyan

Ugyan-is mit használ te Nemességédnek,
Mit ad néked hire 's neve őseidnek,
Ha szolgálja 's rabja vagy te büneidnek,
Motsarában heversz undok vétkeidnek.

Az gyönyörű virtus kikit meg-nemesít,
Az melly mindeneget magához édesít,
Az kiket e' drága Adámás ékesít,
Szép hirrel 's jó névvel nagyon meg-fé-
nyesít.

És azért nem székség Nemednek nagy-
ságát.

Hányini őseidnek vitézkedő ágát,
Mert ez nagybobbitya vétke gonofzságát,
Ha csak nem követed eleid jóságát.

Azért valamint meg-mutattya igaz
Nemességét az, a' ki őseitől vett vérét tu-
lajdon tselekedeteivel fel-magasztalni igyek-
szik nem különben Nemtelenségének je-
lenségeit adgya az, a' ki erköltstelensé-
gével nevezetes nagy Nemét még az ko-
porfokban-is meg-fzégyeníti.

Sallustius hires régi Romai Familiá-
ból lévén, midőn *Cicronak* ellene tartott
beszédében, aztot háyná, hogy ő még
csak új ember volna, és leg-első Nemes
alafon Neméből; *Cicero* igen helyessen
azt felelé: én ugyan Familiámban leg-
első vagyok, de Te benned erköltste-
len.

lenséged miatt Nemednek neve el-fogy.
Valyon nem férné ilyen felelet sok iffiak-
ra az mi időkben-is.

Egy iffiu ember kéri vala *Antigonus*-
tól egy különös kegyelmet arra-való nézt,
mivel az elő elei az közönséges jónak
elő-mozdításában igen érdemeffekké tet-
ték vala magokat; kértezi a' Király,
hogy ha elégtelen volna-e ő, ki maga ér-
demei által azon kegyelmet meg-nyerhet-
né, hozzá adván: Mert igen nagy szé-
gyen volna, ha olly iffiu ember túpán
eleinek érdemeire építene.

Kristina pedig *Svecziai Királyné Nagy*
Gustai Királynak leánya azt mondgya va-
la, hogy többet gondolna azzal, hogy
okos és alkalmas emberek légyenek mel-
lette mint sem hogy Nemeffek.

Gyenge iffiúság igaz Nemességet
Szerezzen erköltsöddel plántált ditsóséget
Magad viseltével nevelt ékességet,
Aranyat fel-mulo kedves fényelséget.

Szeressed egyedül erköltslet jóságot,
Tudományt, és ezzel meg-nyert okosá-
got

E' kettő fog adni Nemednek nagyságot,
Minden szerentsédben kívánt boldogságot.

4

Az Élet Ideiről.

A' ki tartos jó, és hofzfzas életet kíván élni, szükséges hogy idein-koran kezdgyen meg-vénülni; melly meg-történik, ha még iffiuságában valaki tsekély tehetségét az böltsétség tanulására Intézi: déltzeg indulatit pedig keményen meg-zabolázza, mert a' mint írja *Diogenes Philoſophus* az magán való győzedelem ſommája az böltséségnek; mellyet helyeſſen az *poeta*-is.

Ki magát meg-győzi erőſſebb orofzlannál, Kő-falokat rontó vitez katonánál, Kellemetesb ennél zſoldgya koronánál, Tſak nem eget érő Marſnak Lauruſánál.

A' ſzép virtus ennél magosbban nem mehet,
Előbb-való ſzéket magának nem nem vehet,
Mintſem ha ſzert illyen Diadalra tehet,
Mert így e' világon elſőſége lehet.

De valamint az erköltses bölts iffiuság kellemetes vénségnek jelensége, úgy az erköltstelen gonofz, váslott élet idő előtt való koporsója az következendő eſztendőknék, és az közelgető halálnak kelletlen poſtája.

Azért

5

Azért oh iffiu éltednek zſengejét,
Haſzontalan ne töltsd iffiu idejét,
Kinek kinek Pallas ſzépittſe elméjét,
Zöldellő ſzép laurus koronázza fejét.

Miglen idő vagyon kintſet tarházkodnak;
Szerezz; és örökös Joſzágot magadnak,
Hogy haſznát vehetſed iffiuságodnak
Vénségedben, 's arra tett fáradságodnak!

Ugyan-is amint helyeſſen éſzre veſzi az bölts a' mit iffiuságodban nem gyűjtőtél, mi-képpen találod-meg azt vénségedben. Az iffiuság el-töltéſe kinek kinek jővendő béli ſzerentséjét, és korofságában való életét előre meg-mutattya.

Ennek Nyilván-való jelenségét adgya *Cicero*, a' ki midőn Iskola-ba járna iffiukorába meg-mutatta, hogy olyan lenne, milyennek azután lenni tapafztalták. Ugyan-is olly jeles elméje vala, hogy nem tſak tanuló tárfai, hanem az Romai Polgárok-is, kik őtet hallani az Iskola-ba mennek vala az ő gyors elméjét, ékes beſzédgyét ſtudálnák.

Julius Tsáfzárról pedig említik az Hiſtoriák, hogy midőn még gyermek korá-

A 3

ba

ba látta volna őtet *Scipio*, azt mondá :
nem tetszik nékem ezen rozszúl övedzet
gyerek. Által láttya vala tudni-illik az
nagy elméjű ember, melly nagy egyene-
tlenséget szerezne valaha az haza fiak kö-
zött ezen iffiu.

Emlitik az Történetek azon híres *Ba-
conról*, a' ki azután Angliának *Cancellari-
us*a vala, hogy ennek még iffiukorában
az híres frónak, nagy *Philosophus*nak, és
egy jó haza fiának jelei fel-tetizettek, mi-
vel ő mind ezeket már élete virágában ma-
gáéinak tenni gyekézett, azon okos fe-
lelet, mellyet Erősebet Királynénak meg-
felelt még gyermeksegeben erről bizony-
got télsen, kérdezettvén ő az Királyné-
tól hány esztendőös volna? igen helyessen
ezt felelé: az én életem rövidebb két esz-
tendővel az Felséged szereztsés uralkodá-
sánál.

Az Dolgofságról.

Az iffiúságban szükség a' dolgofság,
Munkájában való szép szorgalmatofság,
Tfak az által jöhet fejében okofság.
Furcsa elméjében meg-kivánt gyorlofság.
sen-

Senkinek sült galamb nem repül szájába;
Nem kerül tfak ingyen madár hálojába,
Kivánt prédát senki nem tesz tarsolyába,
Ha tfak nem forgattya fegyverét markába.

Álhatatos mnka meg-gyöz mindeneket,
Könnyűeké télsen minden nehezeket,
Tehetőké tfak nem tehetetleneket,
Gyakran édesíti az keserűeket.

Mellyre nézve meg-is egygyeznek ab-
ba minnyájan, hogy az munkálkodás, ha
álhatatos, és nem unalmas kön-
nyen minden bajt, és nehézségeket meg-
gyöz, és semmivé télsen. Minkenkör di-
tlíretes, és gyakorta szerentsés; által lát-
tyák ezt nem kevesen az iffiak közül - is,
de mivel az dolgofság szokatlan nálok,
tfak imel amal víszik végbe kötölésége-
ket, holott azt lehet mondani: hogy
az iffiúságban olly szükség a' dolgokhoz
való szeretet mint az katonának a' fegy-
ver, mert e' nélkül szerentséjét ritkán
tanállya-fel, mivel az, a' ki iffianton az
tunyáságnak és gyalázatos restségnek adta
magát, ritkán lészzen valamelly hivatalra
alkalmas, és azért:

Oh jeles iffiu a' dolgot szerezted,
Az tunya restséged soha ne kövessed,

Az mentséget dolog ellen ne kereffed;
Hogy dolgoz jutalmát valaha vcheffed.

Aliattes Lydiának Királlya tanálkozék egykor egy némelly Thraciai Aszfzonsággal, a' melly fején egy korsó vizet vivén, kezeivel kötöt munkákat tfinál vala, és e' fölött egy lovat vezetett vala viszfza az itatásból, mellynek fékát ővedző ruhájához kötötte vala: Tfidálván *Aliattes* az munkás szorgalmatóságnak ezen ritkaságát; azonnal követséget küldé *Tatishez* Thratziának Királyához hogy nékie országából lakófokeket engedne, állitván: hogy illy dolgoz emberek mindenre legalkalmatosbbak leendőek lennének.

Az Régi Németekről pedig azt hagyták az régtek, hogy minent az gyermek született e' világra, azonnal nem gyenge parnára, hanem kemény vas paisra tétetett, azontúl pedig egész élete iffúságában vadálfzat, és egyéb foglalatoskodásokban telik vala, hogy annál alkalmatosbb lenne az hadi dolgokra. Ugyan ezek meg-is mutaták mi legyen az igaz katonaság, távul vala ezektől minden aszfzonyi puhaság, minden kényefség, honnan-is Allëmanusoknak az az mind férfiaknak nevezettek; hallyák ezt az mi katonaságra készülő iffiaink, kiket

kiket ha egy jó szél meg-fú, már halálos betegek.

Az külső maga vifeletiről.

Az tfinos külső maga vifelefe úgy ékesíti a' testet, valamint az jeles elme az lelket. Mindazonáltal légyen kiki külső dolgaiban erköltsős, és mint egy maga magához szemérmetes, mellyet el-se-is veltzhet valaki, ha kívánnya hogy mások őelőtte olyanak legyenek, és jollehet azt Mondotta legyen *Cicero*, hogy az külső jelek gyakran meg-tsallyanak; azt állitom mindazonáltal, hogy kinek kinek külső vifelete, az belsőt is ki-nyilatkoztattya, mert ez a' mint észre vették az böltsék, mint egy alatomban-való beszédgye az embernek, mellyre nézve arra igen jól vigyázzon kiki, de leg-fő képpen az gondolatlan iffúság, hogy se ülésében, se állásában, se mentiben, se beszédgyében semmi olyast ne tselekedgyék a' mi leg-kissebb okot-is adhasson az bal iteltre: öltözetében maga állapottya szerént légyen nem tzifra, hanem tizta, mert a' külső tiztaság a' belsőnek jele: beszédgyében mértékletes, nézésében szemérmetes, az já-

rásban nem sérény, mert az illyent szele-
nek, se pedig lassu, mert ezt lomhának
nevezik; Ülésben, és állásban nyugadal-
mas: Mindenekben olyan, hogy magát
az időhöz, az helyhez az személyekhez
szabja, az mennyiben ki-telhető, az men-
nyiben ki-telhető mondam? mert minde-
nek tetzése szerint viselni magát, Isten
meg-bántása nélkül csak nem lehetetlen.

Kinek kinek külső maga viselete,
Az emberek előtt első díszete,
Sőt ez minden renden lévőket bészűlete,
Az egész világnak igaz szeretete.
Ki magát külsőkben módoson viseli,
És az erköltsőknek dolgait miveli,
Nem csak híret nevét szépen fel-neveli,
Hanem az tífllagos égis fel-emeli.

Azért kiki magát olly módon viselye,
Hogy bal ítéletnek ne leheffen helye,
Légyen szemérmes mindenben személye,
Minden mozdulását virtus vezérelje.

Mind az által midőn ezt valaki olvassa,
ne vélye talantan, hogy elég légyen kül-
ső színnel az emberek szemeit meg-vefzte-
ni; mert ámbátor, az külsőkből itilünk
leg-gyakrabban, mellyre nézve szűkség
az külső erköltsőségs; Mindazonáltal ha

az kívül lévő szín az belsővel nem egy-
gyezik, semmit nem mondottunk.

Urbinumi Grof Friderik olly jeles mód-
dal, és különös bészűlettel viseltetett min-
den renden lévő emberekhez, hogy nem
csak magához hasonlóknak szeretetit meg-
érdemlette, hanem az mi leg-tífudálatosbb e-
gész Grofságában lévő emberei között ta-
lán egyke találtatott, a' ki ennek az ke-
gyes Grofnak tselekedeteit ne kedvelte,
tífudálta, és égis fel-ne magafztalta volna,
eztet én ánnál szívessebben emlétem, mi-
vel jól tudom, melly nagy mesterség lé-
gyenalatta-valóinak tetzeni.

Az fellyebb tífudált Bacon pedig, a'
kit az mostani *Philosophusok* között leg-na-
gyobb léleknek állittanak, az szokta vala
mondani, hogy az maga ellen való szemérmeségs
a' minden bűnök ellen zabola: de ugyan maga
vala ezen tudománynak leg-ékefsebb bizony-
sága; mivel még az ellenségi se találhat-
tak benne hibákat, mellyekért irigy nyel-
vekkal gyalázhatnak, olly jeles vala min-
den tselekedete, olly kellemetes személlye,
hogy a' ki látta, azonnal még-is kedvel-
te légyen.

Livius Drusus Romai fő-embert az régiség tflak nem égis magasztalya, nagy, és jeles dolgaiért, ennek midőn olly hazavólna, mellybe az ablakok fokalsága miatt az emberek könnyen bé-tekinthetnének, egy némelly mester ember azt igiré, hogy őt talentomokért úgy helyre hozza az háznak hibáját, hogy midőn maga *Drusus* mindeneket látna, maga senkitől se láttatnék. Aztfelelé igen szép bátorsággal *Drusus*: Barátom sőt adok néked tizedet, ha úgy igazitod házam, hogy az egész város népe láthassa, hogyan rendelem életem 's házomat; ő vala-is tudni illik az erköltsők tüköre Roma Városába, és úgy folytattya valaéltét, hogy kiki követhetné.

Az Ajtatolságról.

Az Isteni félelem minden szereztsének fundamentoma; minden munkának erőssége, Tudományunk eredete, tsekélységünk tellyessége; ez által virágzik az ország, védelmeztetnek az városok, az Isteni félelem az katonának bátorsága, ez úgy ékesíti az Iffiat mint az drága gyöngy az arany koronát, vagy mint az villagó tflilagok festés éjnek közepettén az magas egetet, ha az természet valakire éppen tékozolva-

is

is vesztegeti ajándékit, de ha Istennek félelme, és igaz Ajtatolság nints benne súlyosbb veszélyére engedte néki.

Istennek félelme bõltfefség kezdete, A' szép okolságnak ez az eredete, Virágzik ez által az ember élete, Nevekedik pedig Isten tisztelete.

A' ki tflak egyedül Isten ditsõségét, Keresi, 's kívánnya annak tiszteltségét, Által láttya illyen lelke nemességet, El-is fogja érni alkotása végét.

Ilendõ hogy Istent kiki buzgossággal, Tisztelye 's szentelye alhatatolsággal, Térdet fejet hajtván alázatolsággal, Es kívánnya látni buzgo kívánsággal.

A' ki nem akarja Isten Méltolságát Tisztelni, 's tflak szinli maga jámborságát, Rokával el-fõddi az eõ gonoszágát, De meg-tapasztallya Isten igazságát.

Emberek szemeit talán meg-tflalhattyá, Isten előtt szivét el-nem takarhattyá, Se pedig szemeit ő bé-nem foghattyá, Barlangban 's erdõben szinét nem futhattyá.

Lát téged az Isten ha pokolban-is mégy. Ambátor országán erőszakot-is tégy, Vagy pedig kőizálás kastélyokat is végy, Föld alatt el-rejtett barlangokban-is légy.

Szin-

Szinlett jámborsággal undokságunkot el-födözni gyalázatos tialfasság, mellyel által nem másnak hanem magunknak árunk. De belső ajtatofságunkot, külső jelekkel nem örömeit ki-jelenteni; az nyilván való tisztteleket, és imádságokat nem követni, szóval maga Religioját tiupán szívében hordozni; Barány bõrrel fõdött farkas gonoszságának szent színû fõdõzõje, kik azomban az leg-ártalmaffabb emberek nemébõl valók. Nem csak utálatos ember és Isten tsalók az ilyenek, hanem ártalmaffok nagyon az közönséges jónak, mivel az ártatlan ifiakon vezedelmes keletkezék által meg-ejték, meg-rontyák; de vallyon hogy ezt? Midõn el-altattyák az gyenge elemeket azzal, hogy elég legyen, ha belső foházkodással, belső ajtatofsággal tiszteljük az Istent, melly noha dicsiretes mindazáltal nem elegendõ, mivel az Irás azt mondgya hogy *Ugy világoskodgyék az mi világossá-gunk, hogy lássák az mi jó tselekedetinket és tiszteljük 's magasztalják Sz. Atyát.* e' mellett vala mint tartozunk az Istennek belső tisztelettel, mivel az Isten belső tselekedetink Ura 's alkatoja, Ugy mivel külsõ tselekedeteinknek is szerzõje azokkal is tiszteljük szükséges. Túrhetõbb volna ezen Istentelenség; ha midõn ilyen, esze

fitzamodot, és belső ajtatofságot ajánlo emberek, ezzel nem magok feslettségeket fõdöznek inkább, mintsem az igazságot; Ugyan-is ez alatt fekszik leg-gyakrabban az az õrdõgtõl származott *indifferentismus*, melly által az ország elromlik, az hiveség Király, és hazájához fûstbe enyészik, Mert a' ki Istennel nem gondol valójában kevessebbet vigyáz az emberekre.

Hallyanak egy ifszonyû történetet, és rémüllyenek az Istentelenek! vala Francia országnak leg-híresebb városa egy nevezetes gavalér *la Grange* vala neve: ezt maga az Attya már kitinségétõl fogva minden Isteni félelem, minden Religio és ajtatofság nélkül nevelte-fel, nem vala nálok se Isten, se hit, se erkõlt, és jóság, az lélek örökké valóságot csak bolondságnak tarttyák vala, szóval minden Istentelenségben az fia olly hasonló vólt Atyához, mint az alma almához, vigan éltek ezek annál-is inkább, hogy az gavalérnak olly jeles ajándéki valának az természettõl, mellyek által minden embert maga szeretetére vonszot, és azonnal meg-is rontott. Tölték ezek élteket, minden kívánságokban, gyönyörösegekben, vélik vala, hogy holtsízu élet fogja õket követni, de soha

nem szereztséltetik az gonosz az maga utai-
ban ; Imé valamelly szomorú történet
miat az gavalér forró hideg lelésben esik,
éle tének még virágjában, mellyben leg-in-
kább akar vala élni maga kényyére, hivat-
tatnak az *Doctörök*, de ezek mestertégét
fel-mullya vala az betegségnek sulya ; nem-
is vala egyéb hátra az halálnál, de hogy
készülne az halálra az , a' ki élteben se
lsten, se örökké-valóságot nem tartot, e'
fölött az hévség miat nem vala egész elmé-
jével, hivatik az Pap ; én úgy ismérem
az ked lstenét, mint ked engem, fel-kiál-
ta az beteg szörnyű jaigatással : Milyen fájdal-
ma meg-alázá, és az halálnak félelme, és
a' ki az előtt leg-igazabb részelt is ki-nevet-
te az hitnek, mindenecket, mellyek néki
mondatnak vala el-hitt, ragadgya az ol-
vasot, sőt barát köntösben öltözik, de
alig telik kevés idő belé mindenecket el-
hány magától, és előbbeni kétségében visz-
sza esik, nem kételkedik már az lsten va-
lóságán, nem az örökké valóságon de a-
karna hogy mindezek ne vólnának : Je-
len valának baráttyai, és az Attya, kit
meg-tekintvén az szerentsétlen halálnak
mármár markában fekvő iffiu ember, át-
kozni, és ellene panaszolkodni igen hatha-
tos szokkal kezde, mint egy minden
szerentsétlensége kút feje ellen, mellyekre

az

az attya köny-hullatásfokkál felele: Baráti
nem tűrhetvén illy szomorú *scenát* ; mas
házba fordulának, de kevés idő vártatva,
az Gavalér lármája miatt viizsza futának,
és imé szörnyűség ! az Grof az földön az
szoba közepin fekszik vala, vére patakkal
folyván, és fia mellette térden álva, kés
lévén a' kezébe, én úgy mond a' Grof
iffiu, midőn látná baráti jövetelit, meg-
büntettem Atyámat lstenelenségéért, és
már magamat-is szükség magam lstenelen-
ségemért hogy meg-büntessem, és azonnal,
míg baráti oda szaladnának, az attya vé-
rével meg-festet kélt maga szivébe veré,
és Attya testére le-borula ; az Attya már
meg-holt, fia még él vala, sebe mindazon-
által halálos lévén bé-kötetik ugyan, de
nem sokkal azután mély halgátásban elet, és
mellyben töltvén egy egész napot, és éj-
tízakát, fel-emeli még egyizer szavát, és
rekedező 's rettegő szavakkal fel-kiálta oh
örökké valóság ! oh örökké valóság ! és
azontúl ki-adá szerentsétlen lelkét.

Az ind ulatokban - való mérték-
letelségről.

Szükséges hogy kiki különös igaz-
gatással, és szép móddal fogjon dolgaihoz,

B

65

és valamint az alkalmatosságok kívánnák;
most szelid nyájasságot, már pedig kemény
tekéntetet viselyen maga előtt: mindenek
előtt pedig azon legyünk, ne talán hirtelen
gondolatinkból magunkról meg-felel-
kezzünk, mivel azon kívül-is mint inkább
hajlik természetünk az fel-puffadt haragjá-
ra nyughatatlan szivünknek, és felebará-
tunk hibáit meg-büntetésére, mint annak
meg-botsátására.

Szoros zabolába vegyük kívánságinkat,
és hofszu poráfra ne botsáffuk indulatinkot,
ne talán fel-bontsa lelki nyugaldalmunkot;
ne engedgyünk az part útó ellenségnek,
hanem bátor szivel ellent álljunk és győzedelmeskedgyünk.

Mert valamint vitéz soha Laurust nem
nyér,

Ha ellenségével szembe szállni nem mér,
Hanem keze után ha patakkal foly vér,
És győzedelmessen taborából meg-tér.

Nem különbben fenki koronát nem nyer-
Ha kívánságinak urává nem lehet, (het,
Ha pedig ezeken felsőséget vehet,
Akkor az fejére Gyémántokat tehet.

Ez az ut egyedül menyországba menni,
Maga indulatin győzedelmet venni,

Ké-

Kényes akaraton erőszakot tenni,
Egy szoval urává mindeninek lenni.

Meg-is lehet azt vallani, hogy az
leg-nagyobb leg-hatalmasabb az egész vi-
lágon, a' ki maga indulatin uralkodni
tud.

Egy némelly udvari tfeledgyei szép
Filepnek ingerlik vala ezen Hertzeget egy
Püspök ellen ki őtöt meg-bántotta vala; én
ugy monda az Király: tudom, bolfszut
álhatok ő rajta; de igen szép bolfszut ál-
hatni, és nem állani. Ott vajha ezen jeles
példát többen-is követnék, azok közül,
kiket ha egy szo meg-sért-is, már dul-
fulnak mint az nyófténye az Tygrifnek
ha kőlykeit el-loptak.

Nagy Sándorhoz egy különös szépsé-
gű Afzfonyt vittek vala katonái ejtzaká-
nak idein, kérdezvén Nagy Sándor miért
jöne olly későn, azt felelé, hogy várta
légyen mig ura el-alunnék, és alomba
el-jöhetne; mellyre Nagy Sándor katoná-
it hivattya, és viszfa viteti mondván: te-
hát ti engem házasság törőnek vélték? és
hogy más ágyát meg-kivánom fertőztetni
azt állittyátok? vigyétek-el! semmitől

B 2

ugy

ngy nem irtozom, és ez vala az győzede-
lem, mellyhez az többit hasonlítani sem
lehet.

Az maga meg-jobbitásáról.

Nem elegendő csak az elmét meg-jobbi-
tani, hanem szükséges az roszba meg-ál-
talkodot akaratot-is az veszély utaiból el-
fordítani, és az másokkal való társolko-
dás mesterségét nem az jeles, és minde-
meknél tetzetes elméből, hanem az igaz
szívű jó akarat által mérsékelni; mert leg-
gyakrabban az leg-híresebb elméjű ifiak,
az erkölcsökben leg-szegényebbek, és va-
lamint elmével úgy Istentelenséggel-is min-
deneket fellyúl haladnak; Te pedig kiki
légy inkább igyekezzél élted jobbitásában,
mint az leg-szebb tudományok meg-tanu-
lásában. Ugyan-is mit használhatnak ezek,
ha undoksággal tellyes lelked? nem víz-
nek téged az te néked készített örökség-
ben, hanem mélyebben taszítanak az ve-
szélyre. Munkás légy azon hogy az rosz
kívánságok gyűkerit ki-irtsad, és az gyö-
nyörű erköltséket köveffed, mert ez az
igaz keresztyényi tellyefség, hogy pedig
magad meg-jobbithassad, erre:

Nem

Nem kell az Tengeren által költözköd-
nöd,
Törökök 's Tatárok közé el-szegődnöd,
Vagy pedig magános pusztára vetődnöd,
Atzélós kősziklák közé el-rejtődnöd.

Mert az mint igen helyessen az ma-
gyar *Seneca* első Bokrétátskájában.

Magadat mindenütt magaddal hordozod,
Híres Párisból-is magad vízfőzra hozod.

Mellyre nézve folytattya azután:

Ne keress idegen földeket,
Vadak lak helyeit, 's rengeteg erdőket,
Hogy job légy, köveffed a' szép erköl-
tseket,
Ne másutt, ha, más légy 's ted-le a' bü-
nőket.

Nem fokkal azután meg-kötvén *Seneca*
gyönyörűséges kerteiből fzedezetet vi-
rágját így szól:

A' szükséges tehát magad hogy johbitsad,
Gyűkerét az rosznak szivedből ki-irtsad,
Szivedet 's lelkedet az jora fordítsad,
'S a' szép erköltséket menten szaporítsad.

Imé ezeket ittfelekedgyed 's magad
meg-jobbitottad.

B 3

Nin-

Nintsen pedig itten mentségeknek helye, akaratodban áll, hogy az erköltsöket kövessed, és az bűnöket gyűkereftől szivedből ki-gyomlályad. De talán meg-rögzött szokásod nem engedi, és az gyarolóság ellenzi. Nem vagy tudom se gyarlóbb, se pedig bűnödre nézve meg-terheltebb Mágdolnánál, vagy az Latornán; Im ezek közül Magdolna, oh melly fanyaru penitentiát tartott, melly igen meg-jobbítá gyönyörűségeiben el-merült életét: az másik pedig igaz reménységgel az paradistomot meg-nyerte.

Sz. Agoston, a' ki azután az Anyaszentegyháznak olly fényessen tündöklő tölaga vala, Iffuságában az mint magáról maga meg-írta: azon felyül hogy az Manicheusok eretnekségének pártfogója vala, olly erköltstelen, és minden gonoltsággal meg-vala terhelve, hogy édes Anya éjjel nap-pátéven untalan siratná egygyetlen egy fiának romlását, de mivel lehetetlen vala Szent Ambrus mondása szerént olly sok könyhullatások fiának el-vezni; engedvén isten hívásának, olly igen meg-jobbítá feslet erköltséit; hogy az Római Annaszentegyháznak Doktora, és védelme az eretnekségek ellen lett légyen.

Az Tsalárdságról.

Az a' ki mások igaz szivefségét tsalárdsággal meg-bérli, és meg-rontya nem érdemes arra, hogy az emberek között élyen; mivel ilyetén tselekedetével az igazakat meg-kivánnya rontani, az igazságot pedig rokával el-fődni; de leg-gyakrabban nem nyér ezzel egyebet az tsalárd, hanem gyalázatot, midőn, minde- nektől, rosz embernek fog tartatni, és jollehet egy ideig az tudatlanok szemeit meg-tsalhassa, de az kik egyfzer ismerik igaz mondo nyelvét, azoknál annyit fog tenni, mint az orosz lány bőrébe öltözöt szamár uránál bögesével:

Meg-unván az szamár örökké dolgozni, Tsak nem tűrhetetlen igákat hordozni, Arany szabadságon kezde gondolkozni, Erdőkre 's mezőkre nagyon kívánczkni.

El-is fut urától város erdejére, Azomban ott talál orosz lány bőrére, Mellyet fel-is téfzen az maga szórére. De talán magának nagyobb veszélyére.

Bögesétől mindgyárt erdők zendülének, Az pusztás mezők-is attól rendülének, Pásztorok és marhák azon rémülének, Félelemmel vadak magok el-telének.

Erdő lakosai futnak barlangjokban,
El-bujnak pásztorok szalmás kunyhójok-
ban,

Maradnak az juhok el-kertelt aklyokban,
Az több marhák pedig tartó pajtájokban.

Nem mérnek bárányok menni legelőre,
Se a' izarvas marhák zöldellő erdőre,
Nem megyen az munkás szántani mezőre,
Retteg ne hogy ötet nyelve-el előre.

Azomban gazdája szamara futását
Sajdittya, hazától való pártolását,
El-indul: 's nem meszfe meg-hallja rivá-
sát,

Ambár változtatta ékeffen szollását.

Oda ér szokótnak nyomdokit meg-tart-
ván,

Nevet-is idétlen bőgését meg-halván,
Ismérlek szamarom, úgy mond: meg-is
fösztván

Oroszlány bőréből, meg-veri azt mondván.

Fűleid mi légy te szépen meg-mutattya,
Tompá szamárságod nyilván bizonyittya,
Ambátor oroszlány serényét-is láttyák,
De még-is szemeim el-nem ámithattya.

Haza-is kergeti szijas ostorával,
'S ha nem tetzet előbb lakni az urával,
Szaporittya nehéz igáját duplával,
Ezt nyere az szamár tsalárd tanácsával.

Tsak

Tsak nem így járnak leg-gyakrabban
az tsalárd emberek-is, kik midőn ravalz-
ságok által szerentséjeket kívánnák ejteni,
az gyalázat mellet néha még egyebet-is
nyernek magoknak ollyat, az millyet in-
gyen se véltek volna; pirulyanak ezt ol-
valván azon iffiak kik midőn roszszat tse-
lekesznek, vagy tselekedni akarnak elől
járojokot tsalárd, hazugságok által el-ál-
tatni kívánnák. Ha nem láttya szivedet,
és gonoszszágodat elől járod, láttya az
Isten.

Az iffi minden romlásának kezdete
az ravalzság és az ebből származott ha-
zugság, és tsalárdság, az ki egyfzer illye-
nekre vetemedet nehéz annak orvoslásá-
hoz fogni: mert a' mint helyeffen monda-
tik, a' ki hazudni szokot, hamissan eskün-
ni annak szokása; nintsen hitele, midőn
az leg-igazabbat-is mondgya, e fölött nin-
tsen az illyenben hire-is az szemérmetség-
nek, mint az sűrű eső szorja az hazugsá-
gokat, és meg-se, pirul, iszsa tudni-il-
lik mint az vizet az gonoszszágokat.

Azért ki akarja lelki ékekségét
Meg-tartani, 's maga szemérmetségét,
Embereknel pedig kellemetségét,
'S az által nevelni maga ditsőséjét.

B 5

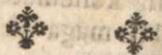
Ke-

Kerülje Rokáknak undok ravaszságát;
Es az rosz emberek koholt tsalárdságát,
Ne kedvellye senki modos hazugságát,
Kövesse mindenben Isten igazságát.

Agessilaus az Görögök leg-hiresebb vezére, oly annyira utállja vala az tsalárd embereket, hogy azt mondaná, én úgy mond: még az oltár mellől-is ki-vonom az tsalárd embert, hogy érdeme szerént meg-büntessem, *Antisthenes* pedig egy az böltsek közül azt mondgya, hogy az ország az romlásnak pontyán áll, ha az érdemek meg-jutalmazásában az tsalárdok részeszefittetnek.

Székelyudvarhely

Az váraſon mellyben mulatoz vala egy némelly Gavalér, nagy ujság történék, mellyet midőn egy *conversatioban* beszéllene, senki nem akará hinni, azért mivel tudva vala, hogy leg-gyakrabban az igazság ellen szollana, de midőn az többiek-is bizonyittanák; egy az többi közül azt mondá, tsudálkozom nagyon, ha igaz, hogy tudhatta e' Gavalér minden hozzá adás nélkül elő-beszélleni.

Az szollásban való okofságról.

Valamint az Tsalárdság, és Ravaszság igen utálatos minden renden lévőknél, úgy mindenűt, és mindennek titkait ki-nyilatkoztatni oktalanság. Szép az igaz szívűség, és igen kellemetes, de úgy, ha se együgyűségé, se pedig parasztsága nem változik; az paraszt durvaságot minden gyűlöli, az együgyű szivefség által gyakorta az ember meg-tsalatik: annak okáért kiki jól meg-gondolya mit, és kik előtt szól; mert ambátor hazudni illetlen, és az Törvény ellen légyen, mindazonáltal, az igazságot néha néha palástolni okosſan, annyira az igazság törvénye ellen nintsen, hogy inkább egy neme légyen az böltsefségnek. Légyen azért kiki az mint Mennyei Mesterünk tanit ártatlan és szelid beszédében mint az galamb, de a' mellet oly böltés mint az kígyó: okosſan szollani leg-nagyobb mesteriség, a' ki szollani kíván okosſan, annak okosſan halgatni is szükséges, midőn ideje, 's helye legyen úgy szolyon az dologhoz, hogy senki sérelmére ne légyen, de azomban meg-is mutassa, hogy ért a' dologhoz, mellyhez szóllot; ne talán olyanokban ártſa magát, mellyeket még jól meg-se te-

kéntet, és így midőn tudofnak akar láttatni, együgyűnek itiltefsék.

Keveset és helyeffen szollani szép tudomány és szükséges, mert régi közmondás a' ki fokot beszél, fokot hazud, az irás pedig azt mondgya, hogy az fok beszédben mindenkor vétek találtatik. Innen ha mihez fogtál mennyiben lehet rövideden végezedel, ne talán meg-unnyák hosszú beszédedet. Magadról vagy semmit se szolly, vagy ha az szükség kényszerit, keveset, és szemérmestessen, magadot ditsírní elztelenség, gyalázní pedig ostobaság, te másokat ditsírní, téged pedig, ha meg-érdemled ditsírnínek mások.

Azokról, mellyeket nem tanultál, vagy nem láttál, ova és olly mértékkal szolly, ne hogy midőn más hallya ortza pirulásodra légyen.

Nagy Sándor Apelles leg-hirefsebb képíronál lévén; midőn ezen mesterségről bővebben beszéllene, 's láttatni-is kívánna, hogy ért az kép-író mesterséghez, félre híván Apelles azt mondá, tfak lassan beszély oh Király, ne hogy az festékeket készítő gyermekek ki-neveffenek.

Ugyan

Ugyan Apelles egy igen helyes, és mesterséges képet írt vala, mellyről midőn kívánná tudni az emberek itiletit, ki-téve az áruló piatzra, és maga hátul álla ugy, hogy senkítől ne láttatnék; elő 's hátra járván ott az emberek ki meg-ditsírní, és tfudálá az képnek ékességet, ki pedig hibákat talál benne: történék, hogy egy varga által menne az kép előtt, ez előbb ditsírní vala az képnek tzipra ékességet, azomban tekéntvén az kép lábán az sarukot, nem jó szabását, és állását kezdi hántorgatni, mellyre Apelles semmit se szólla, de midőn fellyebb menvén tette állását ábrázatyát-is hibáslítaná azt mondá Apelles: varga ne menny felyűl az sarukon. Jelentvén ezzel, hogy arról ne-is szollana, a' mihez nem ért.

Az Szomoruságokról.

Éppen akár mi nagy dolgon is meg-nem indulni, olly hibás mint minden tfekélységen mód nélkül aggodni, mindazonáltal ha voltaképpek akarunk szollani, az az igaz és bátor szívű ember, a' kit semmi veszély, és mostoha szerentse meg-nem tántorit, mert jollehet természet szerént érezze kiki maga bibéjét, még-is annak en.

engedni, éretlen gyengeség, mely az nagy lélekhez nem férkezhetik.

Felebarátunk véletlen, esetein, a' ki nem érezz egy kevés szomorúságot és fájdalmat, azt érzékenység nélkül való kösziklának lehet mondani, de ez nem tartozik az szívnek nagyságához, hanem egyedül az, hogy semmi történetben olyakra ne érezkedgyék, mellyek szive alatlanságát, és erőtlenségét mutathatná; minden leg-súlyosbb tfapáliban-is az játzódzó szerentsének, tselekedeti 's indulatinak ura légyen: a' ki azonban az szomorú, és bal történetekben erőtséget keres olvassa Senekát, az ki mint egy tükör az nyomorúságokban fetrengő embereknek.

Téged pedig Keresztény iffiu mi ejthet szerentsétlenségben? hanem egyedül az bűn, mivel ez által Isten ellenségévé tétel, e' légyen tehát egyedül, vagy mindennek fölött szomorúságod; ennek undoksága szálljon szivedre: mert minden egyéb szerentsétlenségek az mi javunkra szolgálhatnak, egyedül az bűn romlásunkra.

Az igaznak nintsen miért szomorkodgyék, mivel a' mint helyeslen egy Romai Poeta:

Az

Az igazat semmi fel nem háborította,
Tfendelséget semmi fel nem fordithatta,
A' szerentle szivét meg-nem tántorította,
Se pedig elméjét meg-nem mozdithatta.

Szakadgyanak felhők kemény dorrogással,
Dűlyenek az Egek szörnyű ropogással,
Az mennyei tűzek, tűzes tfattogással,
Hullyanak az földre rettentő zugással.

Az igaz ezekben mint az kemény köszál,
Bátor szível 's minden rettegés nélkül áll,
Bú, bánat, félelem ő szívébe nem száll,
Hanem tfak igazság ottan-lak helyt talál.

Valának Görög országban két igen híres és bölts férfiak *Herachius*, és *Democritus* okofságokban tfak nem egyenlők, de abba egy mástól igen el-hasonlottak, hogy egyike mindenkör könyv hullatással szomorkodot ez világ bolondságán, az másik pedig tfak nevette az világi emberek egyűségét; mellyik lett légyen ezen tselekedetében okosabb itillye-meg az a' ki olvassa.

Ha mindazonáltal keferúségek, és nyomorúságok meg-környékeznak téged, vífeld nagy szível, ne mozduly minden szél-

szélnek fuvására. Légyen előtted Boetius híres Romai Tanácsbéli ember; ez midőn az Gothusok Králya fogságba, és sonyorú tömlőtbe tétette, és minden vagyonyát el-prédáltatta volna ugy annyira győzedelmeskedet a' szerentsének mostoha-sága ellen, hogy magát az halált-is mindenek tsudákozására méltó álhata-tossággal szenvedte légyen, az tudni-illik az nagy lélek, az melly az kényes szeren-tsének kívánsága szerént valo folyásán fel-nem fuvalkodik, fordulásán pedig alaton-ságra nem botsátkozik.

Haáz Rezső Múzeum Tüskeményes Könyvtára
Székelyudvarhely

Az Példákról.

Két féle képpen szolhatunk az példák-ról, az példa adásról, és az adottak követé-séről tudni-illik; az rossz példa pestiffe az gyenge iffuságnak, melly ellen ugy kelleltik védelmezni iffuságunk tavaszra ki-nyílt vi-rágát, mint az gyenge plántákat, az ho har-mat ellen, és olly nagy okossággal kell külö-m-bóztatnunk az rossz példákat az jóktól, hogy soha ne kövessük azokat ezek képében. Ne-is hitessük-el magunkkal, hogy minden jó az mit némelly nagy emberek tfelekesz-nek, mert nem mint arany az mi fémlík, vagy ha arany-is külső színére; üres belől.

A'

A' ki jó példákat igyekszik követni, a-vagy az rosszak követését szorgalmatossá-gal távoztattya; az illyennek léfzen azon ditsősége, melly által az következők tündöklő példája és tsillaga lehessen, és az lesz mindenkor öröme, hogy magát, 's másokat-is meg-jobbulva láthat: az tökéle-tességnek kezdete az jó példák követése, a' ki ebben gyakorolja magát kevés időre tellyességet nyer erköltseiben; mert

Nagy az jó példáknak az hathatossága, Maga után voníza szivünket josaga, Ezek által bennünk hasonlatossága, Gerjedez erköltlek jeles kívánsága.

A' szó mivel könnyű mozdittya szivün-
ket,
Az példák az jora vonnyák életünket,
Eles erejekkel meg-járlják lelkünket,
Rossztól tartoztattják erőtlén testünket.

Igaz-is, hogy femmi olly erőszakos-san minket az jóra nem kényszerít, mint az jó példa, mert jollehet; mint maga az ember okossága, mint az teremtetett állatok ékes sokasága, mint az meg-írott számta-lan könyvek leveleinek tsak nem minden részei az erköltsek követését javallyák, mindazonáltal nints olly hathatóságok mint az példáknak; egy példa gyakorta

C

töb-

többet télsen mint akár mi hoszfzas beszédből-is őszve töldot tanítás, azért helyessen vagyon mondva:

Királynak az egész világ példájára,
Életét rendeli annak formájára,
Nem teként gyakorta undok hibájára,
Tiak egyedül vigyáz maga királyára.

Ha sántit az Király követi az köz nép,
Ha halovány színe tiak az halovány szép,
Akár millyen légyen tetzetes az a' kép,
Mellyet Király visel, mert ha félszeg-is ép.

Mellyre nézve arra kiváltképpen vigyázzon kiki, ne talán utálatos példái által másoknak az gonoszra utat nyisson, és kivált az tisztben lévő emberek, mivel ezt nem annyira az jóban, mint az rosszban alatta valói követik, leg-gyakrabban: az rossz példa által sokakat meg-botránkoztatunk; jaj pedig annak, maga az örök igazság mondgya: az ki által jön az botránkozás, jobb volna annak ha malom kő kötetnének nyakára, és az tenger mélységében elmerítenék.

Egy igen gazdag kereskedő, név szerént *Lellain* vala párisba, a' ki az 16dik *Saeculum*ban 100. *Talleron* meg-véve egy tisztátalan unok *cuprumot* avagy képet,

tiu-

tfupán arra való nézt, hogy az ilyen buja ördöktől fajtott képek az nép közé ne jöhetnének, melyet meg-is gátolt az maga ditsóségére, azért míg fen lesz Páris városa, míg az tisztaságnak helye lesz az szép erkölcsök között *Lellain*nak hire, és nagy neve fen fog maradni.

Szokás vala *Lacedemon* városába, hogy midőn valamely felette ittas ember járna az utzákon, az iffiak vénekkel egygyűt csoportoslan az utzára toldulnának; azért, hogy látván az iffiak melly undok, és utálatos állat légyen az ember itaskorában, az bor italtól elidegednének, által látták vala az okos férfiak, hogy az ilyen példa leg-hathatosbb, lenne az iffiu elmék formálására.

Itten fel-jegyzem, hogy jöllehet leg-főképpen az keresztények példai követéséről ízollottam, mindazonáltal ha az régi pogány böltsék erköltses tselekedeteit is valaki követi igen jelesen tselekszik, mivel ezek-is igen lokat hatználnak jobbulásunkra; mellyeket midőn irok eizemben jutt, mely fok grádtsokkal meghaladták még az Pogány iffiak-is az erkölcsökben, az mértékletességben, tisztaságban, hűségben az mi időnk-béli iffiakat.

C 2

Az

Az Könyvek olvasásáról.

Erkezem most a' gyenge iffiúság leg-fényesebb ékelségére, leg-kivánatosbb erköltiére, és leg-tetetzesbb ajándékára, de egyetembe leg-veszedelmesbb törére, az könyvek szorgalmatos olvasására tudni-illik: ez ugyan igaz eledele, és egyetembe Isteni itala az léleknek; ezek által nevededik okosága, jobbra, és jobbra fordul erköltse. Az jó könyvekhez való szeretet az iffiuban igen szép virtus, és jelensége az nagy elmének. De Istentelen, és minden undoksággal teljes könyveket olvasni, annyit télszen, mintha mérget kívánnál venni méz helyet, a' ki undok könyvek olvasására adgya magát, az mótáros ifszzapos tó vizből iszik, melly által ambátor egy némelly iffiatska tudósnak nevét hajhásza, nem nyer meg-is egyebet, hanem ki-nyilatkoztatja szive alatsón mivóltát, melly valamint egy némelly férgek természet szerint az gazba, ugy ez-is tsak az undokságba kíván heverni.

Nintsen semmi olly alkalmas az iffiak erköltse meg-rontására, ártatlanságok el-vesztésére, mint némelly írálok itélet nélkül-való olvasása, mellyek azomban

vagy

vagy tsalárd ritkaságokkal, vagy szerelem történetekkel az még gyenge iffiúnak elméjébe, és szívébe, mint valamelly kigyó bé-lopják magokat; de a' kigyó akármí mololygó tavaszi virágok közt légyen-is, mérgét el-nem veszti, és annál veszedelmesebb mennél váratlanabb marása.

Tsak nem véres könyvhullatásokkal lehet meg-síratni az mostaniak romlását, mellyet az könyvek olvasása okozot, ugyan-is honnan vagynak olly számossan az szabad hitűek; hanem egy némelly hideg kerefstények irási olvasásából, mellyekből-is már majd módé vált, hogy az iffiu Gavalérok rosz kerefstények legyenek, 's miért ez? tudni-illik olly könyveket olvasnak, mellyeket vagy nem értenek, vagy ha értik, szépnek állittyák: mindazonáltal olly hires emberekkel, mint *Voltaire Rousseau d' argens* egygyet érteni, és azok irálival meg-egygyezni, 's nem veszik észre, melly nagyot botlottanak légyen ezen nagy férfiak.

Mellyre nézve, igen jeles az olvasott iffiu, ha abban olly mértékkel, és okossággal él, melly nem tsak okosá, hanem jó kerefstényé-is teheffe; ha rosz könyveket olvas, ugy munkálkodgyék

C 3

mint

mint az méhek, mellyek az keferü virágokból is édesseget vesznek ki: az mit jobbulására fordíthat, azokat tanulya-meg, az többieket fuffa, és távoztassa, ugy tlekedgyék.

Mint amaz hires Romai Poeta a' ki midön tfak nem untig *Emnius* igen régi vers szerzőt olvasná, kérdeztetvén mi ok-ra nézve olvasná azon rosz poetát, mivel igen regulátlan versei, durva és minden ékesség nélkül volna beszédgye? azt felelé: én az *Emnius* szemetes gazából aranyat szedek; jelentvén, hogy tfak az javát szedgetné-ki.

Vala egy tisztetske, a' ki midön tfak az ujjabb és tisztelenebb könyvek olvasásában gyakorolná magát, végre olly nagy tisztelenségre jutta, hogy azt mondaná: két efszendők alatt, tfak azon munkálkodtam, hogy el-hiterheffen magammal, hogy nintsen isten: már ugy mond az káromkodó! ebben semmi kétségem nintsen.

Az gondolkodásról, és azutánvaló itéletéről.

Nem tfak a' ki okossan gondolkodni, de még az a' ki helyeessen kételkedni - is tud

tud, ditséretet érdemel, a' ki helyeessen kételkedik okossan fog gondolkodni; ugy gondolkodgyunk pedig, hogy semmit ki-ne ejtsünk, mellyet már előre minden környül álló dolgokkal egyetembe jól meg-nem fontoltunk, ne talán hirtelenségünk szerentsétlenségben kerítsen. Gondolkodnunk kell minek előtte szólljunk, gondolkodnunk ma holnapról, és az következendő üdökről; ha iffiúságában valaki nem tanul előre okossan gondolkodni az idősb korába saját kárával meg-tanulya.

Otodik Károly Tsázar, és Spanyolok Királya olly lassu tanátsfal él vala, még az ollyan dolgokban-is, mellyek egy előre kitűnyeknek láttzottak, hogy nem kevesen hibául tulajdonitanak kéfedelmességét: Mindazonáltal nem sokára kényszeríték Europa ezen hirtelen itiletét megfordítani, midön álmélkodvalátna ezen Fejedelem meiszfzére láto okosságát; ugyan ezen Fejedelem mint egy kőz mondása vala, az hofszafabb tanátskozás gyakorta fegyvere az szerentsés ki-menetelnék.

Meg-kell ugyan vallani, hogy az hofszabb tanátskozások gyakorta hasznot hajtottak, de néha néha kárt-is okoztak

légyen; érzették ezt az Rómaiak, mert ezek midőn Hannibal Szaguntum városát meg-szállotta volna, és az Római tanácsba kérdeztetnék ha kellene-e Szaguntum városának menni segítségére, addig tanácskozásnak miglen Hannibal az várost megvette, onnat mondatott: *Midőn Roma tanácskozik, Szaguntum el-vész.* Maga Hannibal is ha az melly gyorsasággal győzött, ugyan azzal élt volna győzedelmével, nem látra volna az világ az Rómaiak országlását.

Az gondolatokat követi az ítélet, a ki helyessen gondol, helyessen ítél, senki se-is ilyen hirtelen semmiről, mivel gyakran meg-teszálal kozik, föntöly-meg az dologknak eleit végét, azután tégyen ítéletet, azokban mellyek nem tartoznak hozzája, kerállye az ítéletet, valamint azokban-is, mellyek tudományát felyül mulyák; ne talán úgy járjon ment Midás, kiról az Római Poeták táköre Ovidius: midőn ostoba kérését le-írta volna, mellyel Bachustól azt kéré, hogy minden mihez keze érne arannyá változnék, de észre vévén ostobaságát, azon kéré, hogy azon ajándékát Bachus tölle el-venné. Így ír *Metamorphosis* könyvének 11. könyvébe-

A' ki meg-gyűlölvé fényes Királyságát, Aranyát ezűlfit, minden gazdagságát, Kedvelte egyedül mezők pusztaságát, Fákka árnyékozot hegyek magótságát,

Pán Istennek lakék zöldes barlangjában, Az Driades szűzek szép palotájában, Kedve szerént sétált Nymphák utzájában, Le-ült ha úgy tettzet fáknak árnyékában.

Tompa esze meg-is ostoba fejében, Meg-maradt bolondság életlen eszében, 'S valamint Hercules maga erejében, Bizakodik ez-is vastag elméjében.

Thmolus vala, melly az széles tengeret, Környül nézte ottan az magos hegyeket, Kő-sziklás teteje csak nem az egeket Éri vala; allya a' Szárdus népeket.

Ennek erdejében Pán Isten flotáját, Midőn Nymphák előtt hánya szép notáját, 'S meg-veti Apollo Hangozo hárfáját, Meg-egygyeznek, kiki, hogy tegye próbáját.

Választatik ebben Thmolus az birának, Ki le-tévén terhét, kékes homlokának, Makka ékesíti fűrtjét az hajának, Jól meg-nirtya fülét Pán furolyájának.

Satyrafok, Nymphák itt jelen valának,
Pán, és Phæbus körül sereggel állának,
Várták függő véget ez ékes títának,
Tíengő pattogását az huros hárfának.

Midás is itt vala 's többivel le-üle,
Még ugyan nem vala hoszszu szamar füle,
De hogy Pán Istennek nádgya meg-pendü-
le,

Az halmakkal edgyütt erdő meg-zendüle.

Pán Midást éneklé parafzt énekével,
El-amittya fejét hangozó szelével,
Énekét-is végzi az Midás nevével,
Vélvén, hogy ment léfzen ennek elméjé-
vel.

Phæbus, kinek Laurus fejét ékesíti,
Oldalát gyémántos tegze helyesíti,
Termetét királyi bársony nemesíti,
Szépségét villogó szeme telyesíti.

Bal kezében tarttya Rubintos flotáját,
Az jobbal pengeti ékeffen hárfáját,
Szám szerént meg-tartya éneke kótáját,
Tíudályák az erdők hallatlan nótáját.

Phæbus notájára Nymphák bámulának,
Tygris, 's orofzlányok szeliden állának,
Atzélos kősziklák attól lágyulának,
De már véget is vett fel-vett próbájának.

Tamolus Apollonak itil felsőséget,
Ebben az Nymphákkal talál egygyefséget,
De

De Midás ezektől tart különöséget,
Pán Istennek itil minden elsőséget.

Phæbus se engedé, hogy bolond fülé-
nek,
Emberi formája maradgyon fejének,
Hosztizabban ki-vonnya növést bőrének,
Hogy esztét mutassa nagysága fülének.

Igaz hogy ez tfak elméjével játszado-
zó Poetának költeménnyé, mindazonáltal
talán helyt találhat sokak szívében, kik
hirtelenségből, vagy gyakran tudatlanság-
ból is, olly itileteket tesznek, melyet az
értelmeselek alomba nevetnek, de leg-ren-
dessebb azok dolga, kik, hogy láttassanak
mindenhez érteni, mindenekről kívánnak
itiletet tenni, jóllehet az tzelőtől hibázza-
nak.

Az mások írásiba hibákat keresni,
Gántfokot mutogatni, nem mindenkor jó
szívnek jele, azokról pedig bal itilettel
lenni, ha tfak nyilván nem tudod, vagy
Isten, vagy emberek ellen való vétséget,
bolondság; ugy itily azért mások munkái-
ról, ne hogy itileted gyalázatokra legyen.
Jóra igyekezd még az nagyobb hibákat-is
magyarázni; az kisdod botlásokat tfak
ujjon által láthatod, mindazonáltal tfak az
jó könyvekben, mert mit teendő légy az
ártalmásokban már meg-mutattam.

Mi ?

Mi? egy könyv a' szüzeségről? szü-
zeség gyermekség monda: egy kenyeret
vesztegető istentelen iffiu, igen-is vala az
felelet, szüzeség gyermekség, ha elzte-
len gyermekek téfznek arról itilletet.

Egy más pedig midőn egy némelly uj-
jonnan ki-jött könyvet ditsítetni hallana,
mellyet ő azomban nem is látot vala, ma-
fok belzédebe, esvén azt monda: tudom
azon könyvnek szerzője-is bizonyval másokból ir-
ta-le. Igen helyessen jó uram felele egy a'
többi közül, kérem méltosztásék az origi-
nalerá az az arra, honnét le-írta mutat-
ni, vagy ha ezt nem tfelekfi, tiak hir,
's betsület rontó neve fog maradni.

Igy irának, a' kik, hogy magokat
fel-magafztallyák, másokat le-nyomni igye-
keznek, vagy hogy magok ostobaságok fő-
dözzék, mások okofságát-is bolondságnak
akarják tartani: az igaz szív mindent job-
ra itil.

Az betsületről.

Az betsület jó hirnek 's névnek zu-
gafa, az betsülés nyugadalmas személy
fze-

szerént való itillet; az tfudálkozás hirtelen
's tiak nem ízempillantatnyi indulat: az
hir, vagy inkább az híres nevezetefség
mefzfzére ki-terjedt jó név, de az betsü-
let zugó jó név, egyenlő mindenek közt
lévő egygyefség, melyet közönséges tfu-
dálkozás követ, és támogat.

Az betsületnek fundamentoma az jó-
ság, és derekofság, az tfudálkozásnak az er-
költ, vagy természet ajándékinak ritka-
sága, és nagysága, innen semmit olly ren-
delnek nem allithatni, mintha egy némelly
rossz emberek magokat betsületre méltók-
nak állittyák, kiknek élete azomba olly
undok, hogy úgy szolván az akafto fát-
is meg-gyalázná.

Valamint egyéb világi jókra, nem
külömben az betsület, és ditsőségre-is
nagy igyekezettel, és minden tehetsége-
kel törnek ez álhatatlan világnak erőten
fiai, arra fordittyák tfelekységeket, hogy
nagy nevet szerezzenek, hogy fényes ál-
lapotra meheszenek, azon éjjet napot vesz-
tenek, hogy magas poltzra kelheszenek,
mindentől ismérteszenek, tífzteltefszenek,
és nagyra betsülteszenek, szóval, hogy
magok neveket égis magafztalván tiak nem
örökké tartandónak tehetsék, melyet no-
ha

ha minden részeiről menteni nem lehet az hibátul, mindazonáltal éppen kárhozzatni se lehet, mivel ez szükséges minden embernek jobbulására, mondhatom azt is, hogy az ditsőiség 's betsület kívánsága természetünkkel egyetembe belénk öntetett; ezen kívánság a' mint mondgya az Romai tífllag Cicero, az embert halhatatlanságnak reménségére ragadgya. Seneca pedig azt mondgya, hogy ha lsten nem volna-is, a' ki az rofzszakot meg-büntetné, ő még-is jót tfelekednék, mivel az rofz az természet meg-fzégnyeniti. az betsületet el-ron-tya.

Az betsületnek kívánsága ha kerekse-
gén kívül nem jár; nemes szívnek jelensé-
ge, az igaz nemes szív többet szolgál be-
tsületért, mint pénzért, betsületet keress
minden tfelekedeteiben, azon kezd, 's
végzi minden dolgait; ha azomban az be-
tsületnek kívánsága határán-tul erefzkedik,
alafon szívnek ki mutatoja, melly által
nem betsületet, hanem duplázot gyaláza-
tot nyér az ember.

Azért a' ki betsületet kíván nyerni,
olly szép és gyenge moddal keresse, hogy
ne talán midőn kergeti, el-veszesse, azon
kívül-is, az betsület, a' ki futtya azt ke-

keresi, az keresőjét pedig futtya, ne vé-
lye valaki, hogy betsületért fáradozni ne
légyen szabad, az illyenek nagyon hibáz-
nak, és gyakran rofzszakokat azzal fő-
dik-el, restellik, tudni-illik az szép erköl-
tfek, magas hegyet hágni, 's hogy illyen
undokságokat el-palástolhassák azt adgyák
elő, hogy nem kívánnak láttatni; de hal-
lyák ezek bölts írákot. *Meg-lásd mond ő
bogy meg-tarisd jó biredet, mert jobban meg-
marad az teneked ezer aranyini kimsnél.* Cicero
pedig azt vitattya, hogy tfelekély, és ala-
tfon léleknek jele meg-vetni az tífztsege-
ket, és betsületet.

Az *Spartanufok* úgy nevelték az ő gyer-
mekeket, hogy dítíretes névre, és betsü-
letre vágyodnának, olly szívet igyekez-
tek benne képzelni, melly fölötte örven-
dene, ha dítírnék, és igen meg-fzomo-
rodnék ha gyaláznák, és meg-vetnék, sőt
az melly ifiakban vették elő re, hogy
tfak annyit gondolnának, ha meg-vetnék-
is, mintha meg-dítírnék, az ollyanokat
mind, minden tífztekre alkalmatlanokat
meg-vetettek, semmit reájok nem bízták.

Nagy Sándorból még kistfny korába
ki-tört az nagy dologra való igyekezet,
és az ditsőiség fzeretete, és kívánsága.
Mi-

Midőn kérkednék Attya az asztalnál gyö-
zedelmein, Nagy Sándor nagy szomorúan
monda az több nemes ifiakhoz : Imé sem-
mit nem hagy nekem atyám, az mellyből
nagy nevet szerezhetek magamnak! 's mi-
dön mondanak, hogy nagy ország szállána
reá, azt felelé: mi haszna az nagy ország-
nak, ha én semmit nem szerezhetek hoz-
zá, melly által én-is dicsíretes nevet nyer-
hetek.

Azt-is jól észbe kell vennünk, hogy
az nevet, és betűket, mellyet némel-
lyek hozzánk mutatnak, meg-érdemeltük,
mert ha ebben hiba vagy, tiak szem
fény vesztés, vagy pedig mint az Apostol
mondgya, hangozó értz, és pengő tizim-
balom, mellyek belől üressék.

Minden ember dicsíretére ne induly-
meg, mert némellyek tiak hízlekedésből,
mások tífuságból dicsírnék, mások az által
szivedet próbálják, hogy ha kap-e hamis
fényen; te azonban, az ilyen emberek
leg-ártalmasabb nemét nagy szível ved-
meg, ne gondoly tsáfogásokkal, el-hitet-
vén magaddal, hogy nem érdemed szírent
való öltözet, mellyet alafon szívek hízle-
kedésből reád kennek, ne kövesd azokat,

kik-

kikről egy magyar Poeta nem annyira tizif-
ra verlekkel, mintsem értelmes jó beízed-
del azt hagyta.

Nagy akadály, és ártalom mi-nékünk,
Hogy magunknak felette igen tettünk.

Ha dicsírnék hízlekedésből minket,
Nagy örömet el-hízünk mindeneket.

Ha mondgyák; hogy vagyunk jók istene-
sek,

Jamborok, igazak, igen elméek.

Ha bölt-őknek, tudóknak mondatunk,

Ugy tettük, hogy immar meg-boldo-
gultunk.

Azt vélyük, hogy az illetén tizfzelet
Minket tellyességgel igazán illet.

Holot azonban szívnék mást bizonyit,
Hogy az jósnak mutattuk tiak szímit.

Sőt az minnen magunknak szíreteti,
Ugy meg-vakit; vélünk azt mivelteti.

Hogy abból-is akarjunk dicsírtetni,
A' mellyel ellenkezót szírtunk tenni.

Ha nemes szívet akarsz nyerni, e-
meld-fel az alafonságból magadat, a' mi
illet egy nagy lelket, azt tizlekedgyed,
az hízlekedést ved-meg, az igaz betűle-
tet szírefied, 's magadnak meg-szerezzed.

D

Az

Az betsületnek nagy az indulattya, olyanokra véizen, mellyeket se izoval, se pénzrel, se fenyegetéssel végbe nem vittünk volna, az betsület unfolya az vitéz katonát az Taborba ditsőséges halálra, az betsületnek kívánsága fokoknak halála.

Valerius Maximus az Indiai Aszfzonyok férjekhez való hívségekről azt írja, hogy ezeknél az a' szokás vala: mikor a' férj meg-holt, és a' mint nálok szokott lenni négy vagy öt felesége maradott özvegyen, tehát annak melly neki leg-kellemetesbb vala, magát vele egygyütt el-kellett temettetni; mivel pedig ez nálok leg-nagyobb tisztesség vala, mindenkör igen kellemetes vetekedés támodott az Afzizonyok között, ki szerezte légyen leg-inkább az urát, mindenik az máhk fölött kíván vala szerezmetesbnek láttatni, nem gondolván az halálnak félelmével keveset fájdalommal csak ő ismértelsék leg-kedvesbnek ura előtt, és ez által ditsíretet nyerve, az melly azért leg-kedvesebbnek találattott ura előtt, az tizfra ruhákkal felöltöztetett, arany, ezüst fűgőkkel fel-ékesített, és nagy pompával az sirhoz kikisírtetett, a' hol leg-közelebb való Atyafától meg-öletetvén urával egygyütt el-temet-

mettetett, nem-is siratá senki hanem az maradt feleségei az férjnek, azért hogy illy tisztes betsülettől meg-folztattak.

Im az betsület mit nem mivel? az halált kívánatolsá téfzi, és pedig az gyenge népnél urakért! de ma illyen példát még az Diogenes lampásával is alig találhatni. Mind eddig izóllék az betsületről, melly minket illet, mellyben annál szívesebben mulatoztam; mivel tudom, 's tapasztaltam fokokban ennek igen éretlen kívánságát, némel-lyek kíványak az betsületet, de nem akar-nak faradozni érte; mások azon örve-
denek, ha őket mint az Tsókat Páva tol-
lakkal fel-ékesíttik, 's nem vezik észre, hogy el-hullattyák, vagy mások ki-tépi-
igen keveset láttam az kik nagy lélekhez
nemes szívhez illendő-képpen kedvelték
volna az betsületet; de izólyunk immár
az betsüllésről.

Az mások meg-betsülléséről.

A' ki másokat meg-betsül, az magá-
nak szerez betsületet, mert az tiztletet a'
mint mondgyák az déák köz mondasban,
nem az meg-tizteltben, hanem az tizte-

lőben áll. Nintsen könnyebb út az betsül-
let, és szép név elnyerésére, mint máso-
kat nyájóság, és tisztesség által betsülleni,
ez által meg-nyerjük szíveket, és magunk-
hoz kaptatjuk, mint mágnes az vasat
minden renden lévőket szerezte.

Innen ki-tettzik melly utálatos, és
femmiére kellő emberek azok, kik. ha egy
kevéssé idő, vagy tisztettségben Méltóság-
ban másokat fellyül haladnak, azonnal, ke-
vély tekintettel az alattfontabbakat meg-ve-
tik, 's azokra nem-is ügyelnek, sőt azok-
nak nagy terhevel tiak önön hasznokat
keresik, ez ha az igazság, és felebarati
szeretet törvényével egygyezik, akkor az
hamiság az igazsággal egybe kél.

Nem így nem! az betsüllés és mások
rendgyek szerént-való tisztelete, egyenlő-
képpen illeti az alationt, mint az magas
poltzon űlőt, kevés fáradságot kíván,
még-is számtalan hasznokat hajt; mert a'
ki másokat meg-betsül, viszontag betsül-
tettik, és pedig annál nagyobbban mennél
szívessebben betsül másokat, sőt (az mel-
lyen tudálkozhatol) az szolgáidot, és
más gyűlevész tselédek-is szükség, hogy
meg-betsülljed, ha házad Regálaba kiva-

nod tartani, és az betsületnek mértékét
bé-tellyelíteni.

De ebben-is olly mértékkel kelletik
élni, ne talán valaki az igen barátságos
tisztelet által némellyektől meg-vefések,
másoktól pedig mint két szívu és szívu po-
liticus ki-nevetefések, erre ugyan hogy eze-
ket el-kerülhefessd utat önön okolságod
fog mutatni, és igaz szívefésegre termet lel-
ked.

Az mások meg-betsüllésében pedig
olly moddal ély, ne hogy valakinek bán-
tására légy, kinek kinek méltósága ideje
és rendgye szerént ad-meg az tiszteletet,
Ne-is sajnáld senkitől az Titulusokat (de
az hízeltetésen kívül) jobb többet adni,
mint keveset, mivel többen neheztelnek
ha keveset adandasz, mint sem meg-főd-
gyenek ha többet találtál nekik tulajdo-
nitani.

Leg-fő képpen mint Isteni mint természet
törvényi meg-kivánniák, hogy az véneket
meg-betsülljük, és az mint Bion mondgya
Görög országi Philosophus, szükség, hogy
meg-betsülljük az vénségét, mivel minya-
jon meg-akarunk vénülni. Az ifiu embe-

rek magokat befelkenitik, midőn az vénséget, és érdemeket, az betsülettől megfosztják, mellyeket csak oktalanság, vagy gyermeki fel-fuvalkodásból egyedül lehet meg-vetni: ugyan-is kitfoda az a' ki meg-vénülni nem kívánczik? ha azért kiki meg-akar vénülni, miért gyűlöli? és mikorra nézve neveti 's csufolja-ki az véneket? ha pedig valaki meg-nem akar vénülni, mit téendő legyen jól tudgya.

Ne áltassa magát senki el azzal, hogy ő nem lesz olyan meg-örszód, olly nehéz természetű, olly sok befzedű, hirtelen haragu, mint közönségesen az vének. Hisz ezen vének, kik már második gyermekségre jutottak olly dali természetű, és még-külömbb emberek voltak ifjúságokban, mind akár mellyik az mostani ifiak közül, de őszről csak nem hideg télre fordulando életek ideje virágzó életek zsengejét el-bervasztotta 's csak nem földig meg-alázta. Virágoztak ok-is egy időben, de rövid ideig tartott, és el-múlt; le-hullott nem csak virága, hanem még az levele-is az fának, csak nem törsoke maradt az földben.

Őszönünk lehet az vének meg-betsülésére az Régiek példára, a' kik igen különösen betsülöttek az véneket, mivel in-

inkább az véneket tették tisztekre, innen az város elei Senatores az vénségről neveztettek.

Az olympiai játékok alkalmatosságával azon játékoknál ülő helyet keres vala magának egy vén ember, hofszan elő men-vén senki nékie helyt nem adata; de alig érkezék az Lacædemoniusok részére, és imé minnyájon az ifiak az vén előtt felkelének: mellyért is az egész ottan lévő néptől nagy dicsőretet nyerének.

Midőn látná egy Spártabeli iffiu, hogy egy némelly vénnek nyugadalomra az jószágokba ki-vitetik magokat fel-kiálta, ne adgyák az egek, hogy soha olly helyt ilyek, hol az vének előtt fel-ne kelhessek.

Vajha adnák az iffenek, hogy ne kelletnek az mi időnkéről is azt mondani az mit egy valaha mondott egy némelly Nemes, demár jó idős ember, ez kérdez-tetvén XV. Lajos Frantzia Királytól melly *seculumnak* itilné az elsőséget az mostani-nak-é, vagy az magaénak? Felséges uram monda ő, én ifjúságomban az véneket tanul-tam vala betsülleni, vénségemben pedig az gyermekeket kelletik betsülnöm.

Hogy pedig ismét oda mennyek az honnan kezdettem vala beszédemet, szükség kinek kinek, hogy másokat meg-betsúlyón, ne-is állítsa, hogy személye nagyságához nem illik, alafson embereknek magát nyájossnak mutatni, mert ez éppen az nemes sziveket illeti.

Egy némelly kereskedő Virginiában látván az ott lévő Gubernátornak mély alázatosságát, *Mi oka* mondá ő az Gubernátornak, hogy *Excellenciád* olly al-botsáttva magadt, hogy egy leg-alább való örökös szolgának olly mély complementumokat bánt, és az ő köszönésére olly kegyeslen viselkedésű felel, és az ő kivül felele az Gouverneur, nem kívánnám és szégyentemén, ha enyemet egy alafson szolgál az betsülésben jelljül baladna.

Az Barátságról.

Hellyesen, és igen szépen le-rajzolták az igaz hív barátoknak képét az régi bölcsék. Irtak tudni-illik igen darék természetű iffiat, fejét minden fódózás nélkül, szőrös durva ruhába öltöztetve az övedzőin irva vala *balád* és *élet*, az homlokán tél, és nyár, oldala sziveig meg-vala nyitvatva

a' hol ezen arany és cedrusra méltó szók valának *közél* és *mezze*: mind ezek igen helyes tanúságot és magyarázatot jelentének; mit árnyékoz az zöldellő's mint rósa ugy piroslo élet ideje? midőn mint arany sárgulnak haja szállai, teste fémlik mint elefánt, Villogó szemeknek gyöngyével piroslo ortzája ékesítettetik, elméje furcsa és jeles; látása hiba nélkül és hallása, járása helyes és regulás, szóval egészen minden állása, járása, termete gyönyörűség; mit árnyékoz mondam ezen virágzó kellemetes életnek ideje? tudni-illik hogy az igaz barátság minden időben zöldellik, és soha meg-nem vénülhet, minden időben kellemetes, gyönyörűséges. Mit jelent a' szőrös durva ruhá? hogy az igaz barátoknak minden ellenkező nehéz dolgokat barátjáért el-viselni késznek kelle-tik lenni; le-fódót feje jelenti, hogy barátinkot senki előt meg-ne tagadgyuk, az mellyet szépen és jeles példával meg-bizonyított *Mithridates* Pontusnak Királya, mert ez egy barátjáért *Leonicus*ért, kit az Rhodiosok tengeri hadban el-fogták vala, valamennyi fogoly vala nála, (kiknek igen nagy vala száma) ezen egyért az Rhodusbélieknek vízfűza adta, annyira betsülte tudni-illik az hív barátságnak kötelét. Az meg-nyílt oldal mit? jelenti, hogy nem

csak szóval, hanem szível, és tfelekedettel legyen szükség szeretnünk barátunkot, hogy méltóképpen mondathassék rólunk azon iskolai dítíret, *ketten egygyek*. Régen-ten az régiebbeknél az Athanás város-béli *Academiákban Cupido, Mercurius és Hercules* között iratik vala, kik közül az első az szép beszédnek ístene, az másik pedig az erőnek, és erősségnek; mire tzelóztak ezzel? bizonyitnyák vala az által, hogy az igaz barátságnak nem az pusztá szóban, hanem az tfelekedetben áll az gyökere. Innen az szerelmes inti vala, hogy ne csak szóval, avagy nyelvünkkel, hanem tfelekedettel, és igazsággal szeressünk, mivel a' mint helyyessen Sz. Gergely az Szeretetnek próbája, az tfelekedetek ki-mutatása, és valamint az felhőkben rekesztetett tűz nem nyughatik, hanem ide-is tova-is futkós, miglen nem dörgéssel ki-űsse magát, nem külömben ha az Szeretetnek tüze az hív barátinak szívébe rekesztetik, nem nyughatik, miglen külső tfelekedetekre nem fakad; mert az Szeretet, ha semmit nem mivel már nem Szeretet, hanem mint egy irott tűz valamelly táblán, az melly se nem éget, se nem melegít, vagy mint az kőből metezett oroszlány, melly se nem bög, se nem agyarkodik.

Igen

Igen jeles bizonyysága ennek *Anaxagoras*, a' kit, midőn sok rendbéli tullos nyomoruságokban fetrengene *Pericles* az görögök leg-hatalmassabb vezére, egész szívbeli indulattal int vala, ne talán el-vesztene magát, hanem hogy barátinak meg-tartaná; azt mondá *Anaxagoras* erre azonnal: *Az kinek Lámpáfra vagyon szükség olajat tölts arra: értvén az által ökö, kik jó szónál egyébbel nem segítik vala. Innen csak nem égis magasztaltatik Theophrastus Philosophusnak mondala, ez midőn két egymással járó embereket, kik közül egyik nagy gazdagsággal bővölködik, az más pedig utolsó szegénységre jutot vala, kérdezi vala tanítványit, kik lennének, és midőn azt felelnék, hogy ezek két legjobb barátok lennének, felele az bölts: hogy vagyon tehát, hogy egyik gazdag, és az másik szegény? nem baráttya az, ki szerentséjében nem részes; mivel az barátoknak mindenek közönséges.*

Annak okáért méltóképpen dítírtetik Nagy Sándor, a' ki midőn egy némellykor királyi öltözetben lévén az ő leg-jobb baráttyaival űne a' ki ugyan olly pompában vala, és öltözetben mint az Király, de testében tekéntetesbb; Imé *Syngambris Dariusnak Aonya, Persák Királynéja* az

Ki.

Királyhoz járula, hogy imádná őtet, de midőn nem ismérné mellyik lenne az Király, *Hephestion* találá történetből az Király helyet közönten, azomban az környül állók jeleiből tévelygését meg-értvén, meg-háborodot, és ujonnan közszönté Nagy Sándort, mellyet látván Nagy Sándor azt mondá, semmit ne háborodgyál oh Anya! ez-is Sándor, barátom, és egy velem. Innen vette eredetit azon *Pythagoras* mondása barátság egyenlőség.

Az igaz barát mássa magának, és a' mint *Ariszoteles* mondgya, egy lélek két testben, innen következik, hogy midőn barátját meg-segíti, nem annyiba ad néki, mintsem a' mivel tartozot vizsgál adgya, és ha nem segiti midőn az idő's az alkalmatosság úgy kívánnya az másét magánál láttatik tartoztatni, meg-maradván igazsága *Pythagoras* mondásának, az barátoknak mindenek közönséges, mert az barátság, egy máshoz való szeretet, azért ha t'ak mind az kettő egymást nem szereti, egyik se baráttya az másiknak, hanem talán név szerént.

Az homlokán pedig az fellyebb említett képnek az vala írva, *nyár és tél*, mert

az

az igaz barát, mint az szerentsés, mint az szerentsétlen időkben az barátság törvényeit fel-bonthatatlan kötés által megtartya, mit mondok? sőt inkább az szerentsétlen életekben, mert az igaz hiveség, és az hivy szivelség az ellenkező életekben leg-fő képpen tettzik-ki, Innen *Theabéli Crates* szokta vala mondani: az igaz barátok az szerentsés és gondolat szerént való állapotban meg-nem jelennek hivatlan, az szerentsétlenben pedig minden hívás nélkül önként barátok segítségére futnak; semmi nints olly utálatos ez barátságban mint sem kerettetni, mivel nem adatni, hanem el-ragadtatni láttatik valami kérés által fatsartatik-ki az baráttól, azért-is mondá az erköltszekre tanító *Philosophus*, semmi olly drágán nem vétetik, mint a' mi kérés, és könyörgés által szereztetik; ide tzeloztak az Lázár Atyafiai-is, *Uram* mondának ők, imé a' kit szeretsz, beteg és erőtlen! mivel az barátnak elégséges meg-jelenteni.

De ez mostani fel fordult világban nagy számmal találhatunk, a' kik az barátság tizmerét és szent nevét hordozzák, de igen keveset, a' kik az igaz barátságnak, véget, és tzelýát el-érjék annyira, hogy az ellenkező szelek zugásában-is meg-maradgyanak hiven.

Mi:

Miglen szerentsédnek kereke jól fordúl,
Utánad serege barátoknak toldul,
De ha szerentsédnek szekere fel-fordúl,
Tfak hamar mellőled mindenik el-lodúl.

Szerentsés időkben ingyen találhatni,
Barátot eleget könnyű számlálhatni,
Minden felől éppen azokat láthatni,
Egyért tizet igen könnyen fogadhatni.

Ha pedig szerentséd balra fitzomodik,
El-hagyot ügyednek baja szaporodik,
Akkor minden barát arra futamodik,
Hol lát jobb szerentsét oda kapaszkodik.

Ennek nagy bizonyodására, vagy on
Salamon Királynak tekintete, a' ki: idő
szerént való barát az nyomorúság idején
meg-nem fog maradni, de minden időben
szeret a' ki igaz baráttya az embernek,
és az ellenkező szorultságban testvéreinek
találtatik. Igen helyesebben Ovidius:

Valamint az arany tűzben próbáltatik,
Földtől, és mocsoktól abban tisztítottatik,
Vagy pedig mint gálya tengerben hanyatik,
Erőlsége ízélvélz által mutattatik.

Nem külömben igaz barátságos hivség,
És az ezzel öszve kaptsolt hit, s szivelség,
Akkor próbáltatik midőn minket inség
Szorongat, vagy forgat az szerentsétlenség.

Ezen

Ezen Esetekben kinek kinek szive
Ki-tettzik, ki légyen, kinek kinek hive,
Az melly barátságnak igazság az mive,
Meg-marad akkoron hiven annak szive.

De többen imádgják a' mint Pompe-
jus mondgya vala, az piroslo hajnal után
fel-kelő napot mint az sötétes homályban,
el-merült és leg-nyugovo Phæbus szekere
az kiknek jegyek Pythagorasnál az fetskéek,
az mellyek tavaszna idején az házokban
rákván fészkeket költenek, az fanyaru
télnek pedig szomoru hidegében el-távo-
znak; honnan, hogy állapattya semmi gyen-
geséget, és változást ne mutatna azt mond-
gya vala, nintsen fetske házamnál.

Szive körül az képnek ezen két szó
vala jegyeztetve közel és messze: innen
következik, hogy az igaz barátok távul
létebben-is ugy ismeretik egy mást, mint je-
len-létebben, mivel az helynek távul léte
fel-nem bontya az barátságot, az testeket
ugyan el-választja az sziveket, és lelke-
ket, el-nem osztja.

Az övedzőin balál és élet: és mi kö-
vetkezik innen: az ki igazán szeret halá-
lig szeret az; bizonyságom ebben az Philo-

sophu.

sophusok fejedelme, senki nem szerelme-
tes úgy mond ő, ha tiak vég nélkül nem
szeret. Halonlit chez *Euripides* az Troate-
fekben a' hol így szól, nem volt igaz barát,
kinek szeretete meg-hűlt; bizonysgom
helyesíti *Livius* nevezetes Romai hntonicus
a' ki: az barátságnak halhatatlannak kelle-
tik lenni, az ellenkezésnek pedig halando-
nak; ide igen helyeslen illik azon Akademiái,
az Mirtus és olaj-fáról, mellyek egy más
ölgetésével ölzve vagynak kaptiolva,
és ez jegyzője az barátságnak, hozzá adva
az *Miénk még az koporsóban-is*: így az igaz
barátért lehet mondani.

Hamarébb ki-fordúl világ az farkából,
Almáját el-ejti Vénus az márkából,
Mintsem egy valaki terhes haragjából,
Ki akarjon elni kedves rabságából.

De mit? nem de Salomon leg-ből-
tsebb minden Királyok között ugyan azt
hagyta meg-irva? az lok vízek el-nem
olthatták az szeretet, igen jeles
bizonyssággal meg-bizonították eztet:
(hogy az több szám nélkül való példákot
el-halgassam) azon két barátság törvén-
nyének leg-hivebb érzője *Damon és Pby-
tias*, kik-is olly igen sziveslen szerették
egy máit, hogy egyik az másikért kész
vólta az ilizonyú halálra-is.

Tör-

Történt vala pedig, hogy egyike ha-
lálra szententziaztatván, az tömlőczbe ő-
riztérnek *Dionysius* Szitzilia Királyanak pa-
rantiolattyából; az kinél gyanuba vétetett
vala az Királyhoz való hivtelenségéért, az
Király mar az halálnak napjait-is el-rende-
lte vala; akkor az a' szegény egy néhány
napokat kért, hogy házát el-rendelné ha-
lala előtt, mellyet baráttya meg-halván maga
önként kezelségre bocsátá magát helyette,
és az tömlőczbe őrzés alá vetette, hogy
baráttya szabadon bocsáttatnék: Rea haj-
lik az Király, de olly conditiok alatt,
hogy az el-rendelt napra ha meg-nem je-
lennék az rab, az tömlőczbe ő szivenedné
az halált érette; sziveslen magára valóla
ezen terhet: midőn pedig már el-jött vol-
na az halálra rendeltetett óra, és már az
kezes halálnak fia vólta, vadolni kezdi
egy némelly vakmerőségről az kezeft,
de ez bátor szível, semmit se kételkedvén
baratya hív szivéről áthatatosan el-jöven-
dőnek mondgya vala barátját. Oh örök
emlékezetre méltó tselekedet! ugyan azon
oraban, és izempillantásban, mellyre az
halált rendelte vala az Tyrannus, el-érke-
zék az halalos rab, ne hogy valami kárt
szivenedne baráttya, és magát az halálra
elő-állítá, mellyet tudálván az Király, és
jól meg-föntolván egy máséhoz való hívsé-

E

ge.

geket, egészen el-bámula, az rabot pedig azonnal el-botsátá kérven, hogy őt- is harmadik barátoknak választanák: és ezt igen böltsen; mert semmi nem lehetett olly kívánatos az Fejedelemnek mint számos hiv barátok védelmével környül vétetni: és ettől talán víseltetvén az világ meghodolója Nagy Sándor szereztséinek állitva vala Achillest, hogy élteben hiv barátot holta után pedig Nagy nevének hirdetőjét nyerhette. Nintsen homályba boritva az *Pylades és Orestes* barátságának gyönyörűség példája; mert nem tudván az Király, ki lenne köztülök *Orestes*, *Pylades* magát *Orestes*nek monda, hogy erette meg-öletnek, *Orestes* viszontag a' mint ugyan ő-is vala, magát *Orestes*nek monda lenni.

Mit mondgyak *Theseus* és *Pyritho*ufról, az kiket még az pokolra-is el-vezetet az barátság? de oh fájdalom! hányan taláztatnak mostanában illy hivek? el-hanyatlott az emberi nemzet már az hivségről, meg-hült az szeretet, tflak egyedül hafzonnal mérik az barátságot, oh lftentelenség! azon szent barátságot, melyet olly nagyra betsüllöttek, az régi Pogányok, az kereftények gyakorta két-szinséggel bérlik, méz vagyon az szájokba, de forr az méreg szivekbe.

Te

Te azomban lftu kinek még talán színefség szívet meg-nem rontotta szerezsed az igaz barátságot, tekintsd-meg melly szép, melly kellemetes, melly gyönyörűséggel tellyes légyen az igaz barátság, és magad-is hiv igaz szívu barátokat szerez magadnak; de arra igen jól vigyáz, hogy mivel az barátság az erköltsök egyenlőségében áll, olly barátokat válassz, kiknek minden némű erkölts lelkeket, szép tudomány ékefti elnéjeket, mert az barátság vagy halonlokot talál, vagy egyenlőket tlnál; azért mondgya az bölts az szentel szenté léfz, az gonolzzal pedig gonolzza: e fölött, a' kit magából ki nem lehet ismérni, baráttyából szökták mérsékelni.

Kereffed tehát egyedül azon emberek barátságát, kiknek jobb sárból formálta *Titán* sziveket, kiknek igaz szívek, lelkek pedig alatlonságra nem botsátkozik, és azokkal ugy élj, mint amaz szíves barátok, kik egy málnak így irtanak távul létekben:

Mig te itten vóltál jobb része lelkemnek, Egyetlen öröme te vóltál szívemnek, Igaz orvoslója minden sebeimnek, Enyhítője pedig fájdalmas ügyemnek.

E z

Te

Te vóltál az kinek örömeft szollottam,
Kivel együtt lenni nagyon kíváncsoztam,
Kinek izavaival gyakran játszadoztam,
Gyakran tanácsaban éppen meg-állottam.

Ha valami történt téged kerestelek,
Hogy meg-mondgyam néked, téged kér-
deztelek,
Meg-könnyebült szivem ha téged néztelek,
Mindenre majd mondván mostan nehezte-
lek.

Előtted fel-nyitám szivemnek titkait,
Nem fődöztem nálad elmém gondolatit,
Meg-vallatom gyakran szivem fájdalmait,
Gyakran meg-mondottam annak indulatit.

Ugy éltem valaminth gerlitze párjával
Te veled, vagy *Theseus* kedves baráttyá-
val,
Ugy éltem mint igaz testvér az bátyával,
Vagy mint élek együt *Páris Helenával*.

Most pedig, mint élhet gerlitze pár nél-
kül,
Ugy élek, mint *Theseus Pyritous* nélkül,
Mint az igaz testvér kedves bátya nélkül,
Avagy mint él *Páris Helenája* nélkül.

Gerlitze ha párját valahol el-veszti,
Azonnal az fejét földre le-tsüggeszti,
Lábait zöld ágra akkor nem ereszti,
Hanem inkább szárnyát földig le-terjeszti.

Fel-

Fel-borzasd egészlen, magában bánkodik
Szár az ágra szálván társán liránkozik,
Gyászba borul, 's éppen társáért aggodik,
Elzre vehedd mindgyárt miért szomorko-
dik.

En-is csak egyedül te rajtad aggodom,
Hogy tölled el-váltam azon szomorkodom
Szerentsém forgása ellen hánkolodom,
Mivel élek ugyan de csak nyomorkodom.

Ez tehát életünk védelme ez remén-
sége, és gyönyörűsége el-hagyott ügyünk.
nek, ha oly barátokra akadunk, kiket
nem pénzrel vagy legyverrel, hanem, igaz-
ság által nyerünk magunknak, az kik nem
szerentsénket, hanem személyünket szer-
etik 's kedvellik; a' ki azért hív baráttra ta-
lál, drága kietsét téfszen magáévé.

Jól értette ezt *Darius* Király, ki mi-
dön egy narantst meg-nyitot volna, nagy
számát az magvának mutogatya vala 's
kérdetvén, mi dologban akarná, hogy
oly bővsége lenne? azt felelé: Zopyru-
sokban. Vala pedig Zopyrus igen jámbor
életű, és Királyához való hűségében ne-
vezetes az ország dolgaiban pedig igen for-
gott férfi, az kinek-is hűségét gyakor efe-
tekben tapasztalta. Oh nagy Fejedelmnek
nagy böltségsége! nem győzedelmeket,

nem laurufokot, nem tartomány vagy orszagokat, hanem egyedül hiv sziveknek kívánta bővségét, fel-kiáltván: vajhá annyi Zopyrusom volna! Igen helyessén mondá innen az Romai közönséges jónak ékessége Cicero: az barátság ez világon olly szükséges, hogy könnyebben lehessen az nap sugaritól mint attól meg-fosztatni; Az ő arany szavai ezek az fényes napot el-ragadgyák e' világból, kik az barátságot az emberektől el-vonnyák.

Szeressük tehát az jóknak barátságát de olly igaz és minden izenéség nélkül lévő szível, hogy ambátor két ten legyen, mindazonáltal egy szív, egy lélek élélfize mind a' kettőt.

Az Szűzesség, és Tisztaságról.

Az Szűz tisztaság ugyan minden renden Renden lévőek tisztinek, és idejének szükséges, de mindenek fölött az iffiu gyenge efsztendők zsengéjének ékessége, ez az vitézlő erköltsé az iffiúság idejének, és leg-első kötelessége az betsületes embernek, így téfszen erről itéletet az jozan elme, és maga az Pogányságnak egéségesb része.

Az

Az tisztaság a' mint itten veszfzük, az buja indulatoknak kemény meg-zabolázása, ennek én ha méltoságról, hasznairól szollanék, és szűkségéről, más egész könyvet kellettnek irnom; ugyan-is ki nem láttya, melly nagy légyen ennek méltosága az isten előtt? a' ki-is midőn szülő Anyát MÁRIÁT leg-nagyobb méltoságra akarná emelni, szűz tisztasággal elsőben minden emberek fölött fel-ékesíté; az emberek mennyire betsülyék ki - tettzik onnan, hogy Nagy Sándor, Scipio, Cyrus, és több illyetén vitéz férfiak minden egyéb erősegeken fellyül ezen indulaton tött győzedelmek magasztaltsák.

Ezek mellett; ugyan vallyamint meg ki-ki, (jól lehet nem olly igen nagy betsüben légyen ez mostani időnkben mint régen az tisztaság) vallyamint meg mondam akár-ki, vallyon mennyire betsülli az emberek jobb, és jozanabb neme az ki-kapó Afzfzonyok 's kívánságok rabjait? nem de éppen semmire? ezeknek nem egyéb nevek hanem korhelek, 's több e' féle; Mert a' ki egyfzer az buja szeretnek adgya magát, abból ritkán lészén az hazának nagy öröme.

E 4

Ki-

Kiváltképpen pedig az ifjú, a' ki már már többet vigyáz az gyenge népre mint maga kötelességére, az se a' tanulásban, se ha innen ki-kél, az katonaságban vagy más állapotba, fölötte nagy tudákot nem fog tfelekedni: nem az tanulás, és böltfésé-
ben, mivel az buia kívánság elméjét tom-
pittya 's meg-vakirtya, és az tudományok-
is, mellyek rajta valami nehezen meg-akad-
nak ő benne el-romlanak 's gyakrabban vé-
teké válnak, a' mint ezt helyeffen *Epictetus* Görög országi *Philosophus* ki nyilatkoz-
totta, ehez midőn egy némelly buja és ki-
vánságinak szolgáló ifjú ment volna akar-
ván őt az természet tudományában vagy-
is az filozofiában hallani, *Epictetus* ki ada
rajta, mivel az tisztá életet nem szerette
és azt mondá: *Te esztelen! mit akarsz tfele-
kedni? takarítsd mindenek előtt és tisztítsd-meg
az-edényt, ha valamit akarsz beléje tölteni,
mert más képpen valamit abban teendő, vagy
mind el-rontod semmivé térszed. És valójában
ugy-is vagy, mert bizonyittya maga az
minden napi tapasztalás, hogy az rozsak
tudományok és talentomokkal vízfza felé
élvén, nagyobb kárhozatot hoznak fe-
jekre.*

De még-is igen ritka a' ki *Pallas*nak
egygyütt és *Venus*nak szolgálja, és pedig
olly

olly ritka, mint az fekete hattyu; de mi-
okra nézve? tudni-illik: az bujaság el-vé-
szi az embertől az jó elmét, innen írva
hagyta *Plato* az tflak nem Isteni filosofus
Venus két szóból származik, mellyeknek
egyike *Ve*, tudni-illik annyit téfzen az
Görögöknél mint *nélkül*, az máhka pedig
elmét jelent, mintha akará mondani,
hogy *Venus* az szeretet, közönségesen el-
me nélkül vagy, mivel el-rontya az el-
mét, szívet, és itéletet.

Ide igen helyeffen illik azon *Venus*
statuája képe, mellynek lába alatt *Tekenős*
béka vala metzve: vallyon miért ép-
pen *Tekenős* béka? 's miért nem egyéb
állatok? mivel az *tekenős* béka egyedül
szív nélkül szükölködik. Mit jegyez tehát
Venus lába alatt az *tekenős* béka? ez ál-
tal akará jelenteni az régiség, hogy az sze-
relmefeknek, kik *Venus* záfzloi alatt ka-
tonáskodnak szívek, és elméjek nintsen;
azért mondgya vala ez *Philosophus*, *Venus*
az szerelem el-lopja az böltfnek értelmét.
Nem de *Adam* Atyánk tellyes vala minden
tökéletességgel az ártatlanság állapottyá-
ban? Evának mindazonáltal szavaira meg-
eset szegényke; leg-erősebb *Sámson*? egy
erőtlen Afzizonyság *Dalila* meg-ölette; *Da-
vid* vitéz katona, ki orozzlányokat szag-

gat vala-el , egy Afzfzony Bethsabec vi-
tészégét meg-gyengité , 's meg-győzé ;
de ki vala Salamon Királynál bõltsebb ?
az szerelem õtöt bolondá tõtte. Imé az
szerelemnek gyümõltse , az Szenteket bü-
nõsökké , az erõfeket erõtlenekké , az el-
méfeket téfzi esztelenekké : Innen az kép-
irok Cupidot vakon írják , mivel az szere-
lem az embert meg-vakittya , és bolondá
téfzi. Tettzik-e' tehát oh iffiu az szere-
lem ?

De ezt tfak elméjében , mit nem té-
fzen betsületében ? ugyan-is az ki-kapó ,
és illy alattson fíziv ember lemmi renden
elõ-mentit nem várhattya , oh melly gya-
lázatos élete ! melly utálatos minden nagy fzi-
veknél jelen léte ! melly alattson és meg-vetett
forfa ! az betsületes emberek közé bé-nem
férkezhetik , hanem tfak mint egy némelley
állat az iszapos sárnak közepettén hever,
kerülik õtöt az tõkéltetes jámbor életû fér-
fiak , viszontag õ-is futtya ezeknek szemé-
lyét , nem különbben mint az bagoly az
fel-kelelõ napnak fugárit ; tudai-illik : nem
fzenvedik fzezei az erkõltsók fényét ,
tfak az fetétséget keresik 's kedvellik ,
erre nézve nem de martyromság egész éle-
te 's utálatossá az buja szerelemü iffiunak ,
kinek minden szerentséjét az rendetlen sze-
relem meg-rontya , betsületit , hírét , ne-
vét

vét gyalázatos halgatásban földi , fzoval
az egész világ előtt gyakran gyalázatossá
téfzi. Nem de tehát meg-emészti tüz az Tisz-
tátalanság az melly illy fok rendbéli bút
hoz fejedre ? meg-emészti betsületed , és
szerentsédet.

Dionysius Siracusa-béli Király , jól le-
het tobzodás , és gyönyörűségekben el-me-
rülve lett légyen , mindazonáltal midõn halla-
ná , hogy fia egy némelley Siracusai Afz-
fzonyon erõszakot tett volna , illy szók-
kal pirongatá meg : *láttad-e' valaha hogy il-
lyeket tfelekedtem volna ? nem ugyan mondá*
az iffiú : *de te Király fia nem vóltal ; melly-
re az Attya : te se leendesz , ha így tfelekszel ;*
eztet mint egy jövendõlvén mondá , mert
nem fokkal halála után fia az királyságtól
meg-fosztatott , orszagából ki-üzetet.

De ha tfak testi károkot okozna az
tisztátalanság nem láttatnék olly nagy bal-
gatagságnak : midõn pedig lelkét-is az által
pokol mélységére talzittya , igaz és kész
kereset bolondságnak lehet mondani. U-
gyan-is , ha annak nintsen helyén esze , a'
ki magát egy kevés ideig tartó gyönyörű-
ségért az halálnak világos veszedelmébe
botsáttya , bizonyára kevessebbé le-
het annak , a' ki betsületét , szerentséjét ,
lel-

lelkét egy úttal el-vezti, és pedig nagyobb fáradtsággal, mintha az erköltsők tellyeségében mint ezeket meg-kivánná tartani, a' mint ezt helyeessen észre veszi az keresztény *Seneca*, a' hol így szól:

Mint az jó erköltsék vannak magótságban,

Királyi felséges Uri Méltóságban,
Szüntelen munkáló fáradhatlanságban,
Kősziklákra épült erőls bátorságban.

Szintén ugy az testi gyönyörűség rabság
Mulandóság: de e' mellet nagy fáradtság,
Mortok, erőtlenség és szüntelen vakság,
Az iffiuságban idő előtt aggaság.

'S miért halász tehát ugy ezekért boldogtalan! midőn minden nyomoruságnak félzke az bujaság; izolhatnának itten a' kik tapasztalták, mennyi fáradtság, és nyughatatlanságban telik az szerelem, annyira, hogy gyakran észét-is az embernek valóságoson ki-mozdítja helyéből, 's te meg-is nem irtozol gonofzságban meg-rög-zött iffiu? de vajha keresztény ne vólnál, talán könnyebb vólna forfod: így pedig az pogányság szégyent téfzen rajtad, és kárhozatodnak, kénos állapottyát kettőztetik. Halyad, és egyetemben piruly-meg az Pogányság példáira.

Azon

Azon híres *Scipion*nak a' ki Afrikát meg-hódolván, *Chartago* városát meg-vette, semmi olly igen hírét nem nevelte, mint az buja indulatok meg-zabolázása. Ugyan-is győzedelmeskedvén ellenségén az rab Afiszonyokat soha maga eleibe vettetni nem engedte, ne talán az ki az táborokon győzedelmeskedett, az Afiszonyoktól meg-győzzettetnék, és midőn történetből egy némelly különös szépségű és tudára méltó szűzet vittek vólna katonái hozzája, azont tiszteltésgesen, és egész betsűlettel őriztette; midőn pedig meg-bizonyult vólna, hogy már egy némelly iffiuval mátkás vólna, azonnal mátkájának épen, és a' mint vette vala, visszaz adta: melly dolognak híre ugy annyira meg-hajtotta ellenségei szívét, hogy önként magokat az Romai biradalom alá vetnek, és így a' mit fegyverrel nehezen nyerhetet vólna-meg *Scipio*, az tilztaság szerelme által magáévá tett.

Mit mondgyak Nagy Sándorról, ki nek vitézsége nem ták az világ széleit kiterjedésében, hanem az egeket-is meghaladta nagyságában, még-is az indulatinak meg-zabolázása ugy el-fördi több virtuusi fényét, valamint

Phoe-

Phoebe el-takarja fényét az egeknek,
'S azok pallotáin sétáló tűzeknek,

És valójában tsudálni is lehet ezen
fejedelem szívének erősségét, mert midőn
meg-győzte volna Darius, az Persák Kirá-
lyát, kezében jutván Darius' Annya, és
Felesége, az melly olly ékes vala, hogy
egész Aszába párja nem tanáthatnék. Imé
élete virágjába vala Sándor, leg-hatalmas-
sabb Király, senki hatalma alá nem vala
vettette, mindazonáltal olly igen kedvel-
te az tisztaságot, hogy midőn unszólnák-
is ezen személynek meg-nézésére soha rá
nem vehették légyen; mondván: Szégyen
vólna, hogy a, ki az férfiakot meg-győz-
te, az Aszfizonyoktól meg-győztetnék.
Inkább-is fél vala az Aszfizony tekinteté-
től, mint az jól el-rendeltetett hadi tereg-
től; jól tudta tudni-illik, hogy ebben ma-
gának parantsólni leg-nagyobb 's leg-szebb
légyen mesterség.

Jól tudta Nagy Sándor Darius Fele-
ségének szépségét, mivel az egész Aszá-
ban nevezetes vala: mindazonáltal Leopá-
tus barátját küldé az Királyné vizafizta-
lására, és valamint elméjét az tisztaságban
meg-tartani, úgy szeméit-is meg-nem ki-
vánta fertőztetni. Nem sokkal azután az

Ki-

Királyné szolgálói közül egy által szókott
ismét Darius-hoz, eztet kérdezi, vala Da-
rius szorgalmatoíson ha felesége meg-ma-
radt-e hívségében, és ha nem illette-e
ellensége: ki bizonyosságul híván az Istene-
ket azt felelé, hogy tisztán, és szentül
tartottak minden erőszak tétel nélkül,
mellyet midőn hallot vólna Darius, bé-
födvén fejét keservesen síra, 's kezeit az
ég felé emelvén, hazám Istenei! úgy
mond: elsőbben nekem erősítsétek-meg or-
szágomot, azután ha kezembe nem lehet
állandó, azt kívánom, hogy senki Aszának
Királya ne légyen, hanem ez az igazságos
ellenség, és kegyelmes Király, imé milyen
az tisztaság az mások szeretete el-nyerése-
re. Oh vajha illy Sándorokot nemzene az
mi időnk-is, talán nem kellene olly szám-
talan iffiaknak romlását siratnunk, nem
kellene sok fényeskedő familiáknak kissebe-
dését izemlélnünk, nem kellene szegény
hazánk ügyét keseregnyünk.

Mindazonáltal előre meg-jövendelhe-
tem (ha ugyan már-is meg-nem történt)
meg-jövendölhetem mondám: nem sok esz-
tendőök után el-veszti az Magyar nemzet
azon leg-nagyobb ditséretét, melyet mind
ezen időkig olly szépen meg-őrzött; tudni-
illik minden egyéb hibát tiak inkább rá
ken-

kenhettek az Magyarokra az külső nemzetek, de az fajtalanság undokságát, legfő-képpen az Kereszténység után lenki ezen Nemzetnek szemére nem vetette, 's vehette, olly igen meg-zabolázták ebbéli indulatokat, és midőn majd minden nemzetben ezen hiba fel-találtatnék, az Magyar, az többiek között izúznak láttaték; de mostanában nagyon el-hányatlottak az régi szentségtől, félelem-is, ne talán Isten izemlätomást ezért meg-büntesse Magyar hazánkot. Mert ha Nagy Sándor ezt csak éppen természet indulattyából tselekedte, mit nem volna szűkség nekünk művelni, kiket az Isten az hit világosságával mind eddig élteztet 's kegyelmével. Ah izalljunk egyszer már szivünkbe tekéntsük-meg mi-illet minket, fordítsuk életünket az életnek uttyara.

Te pedig gyenge ifjú kinek meg az roszaság elméjét meg-nem vál-oztatta, az kinek mint az vialz hajlik akarattya, kinek-is sziye formalására adam világra ezen tiekéltséget; te mondám ifjú minek előtte szivedet az ellenség el-nem foglalta, azon T. Miháltz István Keresztény Senecája Verseihez tarttsad magadot, mellyek így vannak meg-írva az *galk. Bokrét.*

Félf az bujaságnak édes Métejétől,
Méreggel elegyült nádmézes tejétől,
Fufs Venusnak tálalárd lépes velszzejétől,
Mint minden gonosznak buzgó kút fejétől.

Ezek ellen néked erősnek kell lenned,
Szemtől szembe velek hartzoláshra menned,
Két kézzel bajvivást ember kedve tenned,
Külömben nem lehet győzedelmet vened.

Nints hafzna: szűkséges neked vitéz-
kedned,
Még pedig szüntelen úgy fegyvereskedned,
Hogy soha se légyen szabad kényeskedned,
Kivánságid között puhán restelkedned.

Végét ne szakaszszad te az hartzolásnak,
Mert ők sem szakasztyák az ostromolásnak,
Ne tartsd semmi módgyát az vagdalkozásnak,
Mert ők se adgyák-meg módgyát az vivásnak.

Szaggasd-ki valami faggattya lelkedet,
Nyughatatlansággal el-tölti éltedet,
Ha másként nem nyered tsefenségedet,
Szaggasd-ki azokkal egygyút a szivedet.

Rettegj minden felett buja kivánságtól,
Mint az Ægyptomi álnok tolvajságtól,
A' kik vífeltetvén tupa ravaszágtól
Ölelik, 's ki hajtyák embert e' világból.

Gondold-meg, ha helyt adsz a' rosz kívánságnak,
Ottan helyt kell adnod az szomorúságnak,
Ejjeli nappali nyughatatlanláságnak,
S idő előtt jövő meg-fzürkült aggságnak.

Sullyos terhes munka! ennek így kell menni,
Sok akadályokon szűkség erőt venni,
Vesztes indulaton véres próbát tenni,
Ki kívánságának Ura akar lenni.

Imez az Keresztény Senecának tanácsa, melyet vajha az iffiak kívált, gyakran kezekben forgatának más hazontalan izelmes történetek helyét; mert ha ékelesen szóllást kereszsz, vagyon itten, ha tanácsot: igen hasznosokat mutat.

Bé fejezem már az tisztaságról elő adott gondolatimot két tsekély történettel, mely az tisztaságra gerjezthesse, és mint egy vonnya az gyenge zöldellő elméket; az első Nicéphorus Anyaszentegyház történeti VII. Könyvében XIII. Részében így beszéli elő: Decius az Anyaszentegyház üldözője egy némelly jeles természetű, és idejében virágzó iffiat, képedelmes kinokot keresvén halálára, gyönyörűséges kertekben vitete, a' hol az ezüst módgyára fémlő liliumok és pirosló rosák között gyenge puha

puha tollas ágyba fekteté, és ne talán felkelhetne, gyenge selyem finorokkal megkötötte, és ottan hagyatá, a' hova midőn minnyájok el-mente után egy ékes személyű kurva jött volna, kezdé fajtalan nyajaskodásokkal illetni, hogy testét bujaságra indítván rajta győzedelmeskedhetné; mit tselekedgyék az szegény iffi? kiáltana, de nintsen segítség, futásra venne a' dolgot, de meg-vagyon kötözve, semmi módgyát nem látta szabadulásának, mit tselekszük? tekéntsétek oh iffiak ezen szent iffiának vitettségét, és tudára méltó tselekedetét, midőn az tisztátalan személy csokokkal ábrázattyát förtöztetné, mivel egyéb által magától el-nem űzhette, maga tulajdon nyelvét el-harapván, az fertelmes ringyónak szemében pöké, és így az buja indulatok érzékenységét az fájdalmak nagysága meg-haladta, az személyt pedig az halatlan történet onnat hamar el utaltá; de valyon hányat lehet illyet olvasni mostanában?

Az második történetet így hagyta-meg Schönberg Mátyás: egy buja szerelmű iffi a karván hízkelkedni szive bálványának egy némelly személynek azt mondá: csak éppen jeles erkölse az, a' melyet leg-nagyobbra betsülsz személyében, az jámbor leányzó azonnal

szavánál fogá; és azt felelé nagy, és bátor szívvél: *Igen helyes! ha úgy vagyon, né ejtsem oly veszedelmekben, melyek által el-vesztessem azt, a' mit én nállam leg-nagyobra betsült, és azontúl, jöllehet nagyobb rendbéli személy volna-is, férre fordulván igen bőltlen, és nagy lélekkel el-méne; mert a' mint *Maldonatus* mondgya, az tisztá léleknek szükség az tisztátalannal való be-szélgetést akkor-is távoztatni, midőn az femmit nem szól az betsület ellen.*

Ez vala summája az tisztaságnak szeretéséről való beszédemnek, mely erkölcsnek méltóságát nem esztelen gyermekeknek ítéletéből, nem puhaságból nevezet gyenge népnek példájából, nem Aszfzonyi hívek indulattýából kelletik mérsékelnünk, hanem nagy szíveknél, és keresztény vétézeknél szükség, hogy ennek mivóltát keressük egy nevezetes *Cyrus*-nál, tudni-illik: *Alexander, Scipio, Pelagius, Nicetas, Casimirus*-oknál, az kiknek példái között tfak nem elsőséget véstén magának az ifjú Egyiptziai Jósefnek örök emlékezetre tett példája, mely az többiekkel egygyütt könnyen arra birhatná az Keresztényeket, hogy egy gyermeki álhatatlanságon egy kegyetlen indulaton, és egy alatsónságnak sötétségében el-temettetett gyönyörűségen ural-

uralkodgyanak, és tellyeséggel azon győzedelmeskedgyenek, mivel ezen indulat minket az barmokhoz tfak nem hasonlóvá téstén az okolság zabolája nélkül.

Azokról, kik mindenben magok hasznokot keresik.

Tfak nem közönséges hiba amaz közmondás, *minden ember az maga fazaka mellé szitt; és nem tfak meg-élemedet embereké, hanem az gyenge esztendőkből-is úgy bé-furja magát, hogy igen nagy ritkaság légyen az olyan ember, a' ki nem kívánna mindent hasznára hajtani magának; az magának valóság bé-lopja magát minden szolgálatokban, és pedig ezer fogások alatt, az mi pedig leg-rendesebb, soha se akar ezen indulat annak láttatni, a' mi magában, hasznót kíván ugyan másnak hajtani, de úgy, hogy magának duplász légyen, és ezen szem-fény vesztő fogás alatt, mások szemét meg-tfallya, jöllehet pedig tfak maga javára tzelezzon, mindazonáltal másnak akar ez által jót tenni láttatni. Ezen szolgai indulat tfak az alatsón szíveken és gyenge erőtlen lelkeken uralkodik, a' kiknek nem használ az betsület, ha tfak kéz-*

zel nem lehet azt tapogatni, melyet ugyan az ő *charakterek* 's állapottyok hoz magával; mivel fősvény, földön tífuszkáló ártalmas emberek.

Montmorenci Hertzeg egykor *Enzuin* Hertzegnek, a' ki azután ama nagy *Condé* us név alatt az egész világon megismértett iffiukorában, mivel közel való attyafia vala, egy erzényt ada néki száz douplonnal, hogy azokat maga kívánsága szerint a' mire tettzenék el-költené, kevés napok el-folyván kérdezé az kis Hertzegt, mit tfelekedet légyen az száz douplonokkal, a' ki nagy örömmel elő ranta az erzényt, melly még tele vala; *Montmorenci* Hertzeg ismét el-vévé tőlle, és az ablakon ki-vete az erzényt pénzestől, ezen szókkal: *tanulya-meg édes ötsém, hogy egy nagy Urnak a' milyen ötsém Uram, nem illik a' pénzt oly szorossan tartani, és szeretni, ez által bő-kezűségét mutatbatta volna, 's népéhez kegyességét.*

XIV. Lajos Frantzia Király pedig egy némelly pörbe, mellynek két millio lett volna halzna, maga ellen mondá-ki az szententziát, és maga magát azok megfizetésére kárhoztatta, az melly tfelekedet magafztalásában *Madamoiselle de Scuderij* igen jelel-

jeleffen ir az ő elmés beszédében, melly az Frantziában így vagyon:

*Pour vous grand Louis tout devient Glorieux,
Et le monde étonné doute lequel vaut mieux,
Ou perdre des procès,
Ou gagnez des batailles.*

Mellyet magyarul talán így lehet mondani:

Te néked mindenütt. hir 's név találkozik
Nagy Lajos, mindenben neved virágozik.

Az el-bámult világ igen kételkedik,
És azon egy más közt nagyon vetekedik.
Mi légyen jelesebb, az pörté el-vezteni,
Vagy pedig az hadban laurusokot nyerni.

Által látták tudni-illik ezen nagy elméjű emberek, hogy az fősvénység, és az magának való kaparítás, mint egy kútfeje minden nyomoruságnak az tárfaságbéli életben, az illyetén telhetetlen emberek mindeneket magokénak akarnának tenni az mihez tők telhetetlenségek férhet, és leggyakrabban ezen rendetlen kívánságok, szterentsétlenekké téfzi keserves fáradságokat-is, némellykor pedig éppen úgy járnak mint az *Æfopus* kutyája.

Az melly egy némellykor egy kontzra akada
Eztet az ízájába vévén el-szalada.

Juta pedig mélyebb viznek folyására,
 El-akarván menni az tulsó partyára.
 Azonnal ufzni kezd az folyó kristályban,
 És meg-láttya képét e' tükör folytában.
 Vélvén hogy ez ugyan más eb képe volna,
 Melly ugyan t'fak kontzot szájában von-
 tzolna,
 Után kap, 's igyekszik, hogy azt el-veheffe,
 Es az tulsó parton ofztán meg-ehesse.
 Azomban magáét szájából el-ejté,
 Ezt pedig az viznek feneke el-rejté.
 És így a' ki másét irigylő kívánta,
 Az magáét viznek fenekére hánta.
 'S a' ki magáéval meg-nem elégedék,
 Mind kettőtől ugyan azon meg-fofzta-
 ték.

Ha jól, és módosson akarna élni az
 halandó nemzet, és azzal meg-elégednék,
 melly által az természet szűkölködése meg-
 segitetik; mindenütt békefséget, örömet,
 és talán az országokban városokban bővsé-
 gét találhatnának: így pedig midőn az fősvé-
 nyek telhetetlensége mindeneket el-nyel,
 szűkséges, hogy nagyobb része az embe-
 reknek szegénységre jusszon. Azomban ha
 az fősvények leg-alább magoknak használ-

hat-

hatnának, vagy használnának, tűrhető
 volna, de midőn magától meg-vonnya,
 azután pedig ellenségére száll; ugyan nem
 lehet-e nevetni balgatagságát, ki magától
 fajnálja, a' mit azután akár örökösse, akár
 ellensége bőven fog költeni.

Egy tanult, de e' mellet kevésé fősvé-
 ny ember, egy némelly könyvet akar
 vala meg-vásárlani jó baráttyától, melly-
 nek árát azomban sokallotta; ez az meg-ér-
 demlett ára, monda baráttya: akar-e még vé-
 lem alkudozni? igen-is, felele az vévő, tehát
 rész szerént ajándékul kívánja venni? ugy
 mond az más: igen helyessen; imé legyen min-
 den fizetés nélkül ingyen keze, hogy ez után meg-
 tudgya, hogy nem kereskedével vagyon dolga,
 midőn vélem baját végzi.

Lycurgus, a' ki elég nagy vala le-szál-
 lani Királyi székeről, és maga tulajdon
 példája által az ő polgárit magok hasznok
 vádászattyáról el-vonlani, és így szeren-
 tsélebbé tenni; ez arra bírá népét, hogy
 minden jószágokat egymás közt egyenlő
 részekre fel-ofztanák, midőn pedig aratás-
 pak idein az Laconok földein szemlélné,
 hogy az buza kalongyák nagyságokban oly
 igen hasonlók egymáshoz, hogy egyse lát-
 tatnék nagyobnak az másiknál, azt monda

F 5

az

az környül álloknak : nemde *Laconia* igaz
Atyafiak, örökségének láttatik lenni, a' kik olly
egygyes osztályban egy más között meg-egygyez-
tek.

Az Magánosfágról.

A' ki az Magánosfágot hasznára tud-
gya fordítani, csak nem minden hasznot
fel-talál abban; midőn ellenben majd min-
den rossz, és szerentsétlenség abból szár-
mozik, hogy magánosan nem lehetünk.
Innen származik az játékokra kívánságunk,
innen ered az hiúság, az dologban való
restség, az pazarlás, korhelség, botrán-
kozás, irigység, magáról való meg-felejt-
kezés, és végre még az Istenről-is, a' ki
mindeneknek télyja, 's vége, teremtsünk
tellyesége.

A' ki az Magánosfágot szereti, vagyon
annak már egy gráditsa az erköltsökre 's
bölcsessége: az magános élet békefésében
tartja lelki ismérőnket, kevéssébbi gon-
dainkat, sok virrongástól, bajtól, bú-bá-
nattól menté téfzen, utat, és alkalmatos-
ságot nyit az tanulásra, a' melly, a' mint
Ovidius írja Szomorúak első Könyvébe.

Ki-

Kivánnya az szívnek tündes békefését,
Az magános helynek néma tündelőségét.

Mind ezek mellet pedig az magános
élet erköltsétlenségünköt gyógyította, bün-
re való vágbodásinkat mi bennünk meg-
fojta.

Mi dolog ez édes Ur? mondgya vala
egy utzákot kerülő Parasitus egy némelly
Philosophusnak, mi dolog, hogy csak így e-
gyedül, és magánosan? ob nem felele az bölts:
éppen csak hogy kegyelmed ide jöve, kezdék e-
gyedül lenni.

Az Vigáfságokról.

Keress olly vigáfságokat magadnak,
mellyek téged meg-nem gyulasztanak, se
Aszfzonyi puhaságra nem kiztetnek; ke-
rers vigáfságokat, a' mellyek meg-gyen-
gült erőtlenséged helyre hozzák, 's a'
mellyekkel úgy élhess, hogy azonban ma-
gad Ura maradhass, nem pedig ollyakat,
mellyek téged kemény izolgálat alá vet-
vén magok után vontzollyanak. Keress
igaz, és meg-mértékelt vigáfságokat, mel-
lyek téged illetnek, nem pedig, a' mellyek

az

az barmokhoz indulatidban hasonlóvá te-
gyenek: engedgy magadnak egy kevés
mulatságot, midőn az idő 's a' szűkség
magával hozza, hogy az nagy gondok és
terhes dolgok után meg-könnyebűlyen ű-
gyed, és meg-fogyott erőd helyre men-
nyen.

Vidulyon szived, de olly öröm, és
vigaság által, mellyet Isten ő Szent-felsé-
ge nyújt; azomban mindenekben ártatlan
légyen kedved bé-telleyesedése, az bõltfés-
ségben semmi-el-vifelhetetlen, durva, erő-
szakos nintsen, és az egyedül ajánlókul
osztogattya az igaz vidámságot, tsak ép-
pen, ez ugyan azont meg-gyűkeresiti,
hogy tisztává, és tartóssá tehesse; igen
helyessen tudgya az játékot, és nevétsé-
get terhes gondokkal, és nehezebb dol-
gokkal meg-elegyíteni, ez szerzi az dolog
által az abban lévő örömet 's vigaságot,
és vizontag, az dolgot, és egyéb terhe-
ket vigaság által könnyebbiti. Jelefen az
Poeta:

A' ki munkájához vigan akar menni,
Vagy pedig azokra alkalmátosbb lenni,
Szűkséges hogy néha gondgyát elegyitse,
Vigasággal folyos terhét könnyebbitse,

Igen

Igen illik ide a' mit Æsopusról olvas-
tunk: ez midőn ki-nevetettnek, hogy az
gyermeknek feregében dióval játszadoznék,
egy kéz ijját von elő, mellyet keményen
meg-vona, és le-tévé az környül állók el-
lejében, mellyen midőn minnyájon tudál-
koznának kérdezék mit jelentene; ő pe-
dig azonnal: ha az kéz ijját untalan illy
keménnyen fel-vonnyák, nem de hamar
el-szakad? ugy az ember-is ha mindenkor
tsak terhes gondokban foglalatoskodik,
meg-gyengül, és kötelelsége bé-telleyesíté-
sére elégtelen leszzen utollyára.

Innen igen illendő, hogy foglalatos-
ságinkot néha néha vidámság által könnye-
bitsük. Nem lehet az embernek örökké
az terhes munkának igája alatt nyögni, és
kötve tartatni; Izabad leszzen némelly ű-
dőkben vidám üdö-töltésre bocsátkozni, és
külömbb-féle változások által meg-gyen-
gült erődöt meg-ujítani: ditsüretre méltó
ha néha egy némelly erkölcsös társaságot
meg-kerefsz, hogy magad viselését kellemet-
tessé, lelked pedig tehesse emberegségsé;
külömbkülömb féle utak találtnak, mel-
lyek által elmédet, és ügyedet kellemetes
munkával vigasztalhatod, tsak éppen arra
szoktasd mindenek előtt magadot, hogy
kedvedet férfiakhoz illendő dolgokban ke-

re-

refled , gyakorta egy gyenge szív inkább vágyodik , és nagyobb kedve telik egy kellemetes jó-illatu virág ágyban , mint amaz gondokkal meg-tetézet pénz váltonak az meg-szerzet nyeregségnek pengésében.

Minden leg-kissebb részét-is az időnek hasznodra fordíthatod , tanuly sziveket élészto vigafságokat író tolladdal papirofra jelesen rajzolni , vagy pedig olly játékok vigafztallyanak , mellyek játszásában meg-élemedet erköltsős emberek előtt ortzád ne pirulyon , és így változtatva né melly órákban , lok rendben dolgokban kedvedet töltheted : tanuld az természet ajándékit tudálni , annak munkálkodását érezni ; gyakorta gyönyörűséges fáknak árnyékosában igen ártatlan kedvet , 's vigafságot tudálatra méltó jó izzel fogsz találni ; vedd magad lassú lépésekkel pálintos helységekre , a' hol az morgó patakok virágos partokat mosdogolnak , és szived gyönyörű 's kellemetes érzékenységet fog tapasztalni ; midőn néked elméjében el-ragadtatott Mandorád fog inteni , akkoron engedd magad az ő meg-egygyeztetett hangozási által vigafságra tálattatni.

Bámully-el széles tartományán e' földnek az Urnak mindenhatóságán , a' ki az ter-

terméfszet szépségét , sőt az gyengén fudalgó nap enyészteni szelet-is , melly olly kényessen meg-járja hajad szállait vidámságodra teremtetten , élj ezekkel , és ragadd ki magadot az veszedelmes vigafság kelep-tzéből , mellyeket egy némelly iffiak ártatlanságok zsoldgyán vásárolnak , vigafságod után pedig , vig kedvel forduly vízfíza munkádhoz , így minden tselekedetid szép rendben lesznek , te pedig nyugadalomban fogsz vigadni élted végéig azon hasznokban , mellyeket innen veendő vagy.

Az Hála Adásrol.

Az Hála-adás azon drága kötelelség , mellyel mindazoknak kik velünk jót tettek tartozunk , olly kötelelség , mellynek bé-telleyesítése nem igen terhes , 's kevés fáradságban kerül , melly mindazonáltal egy nemes szívnek igen nagy betsületére 's ditsőségre szolgál ; Nem lehet valakiről utálatosbbat mondani , mint az hálaadatatlanságot , senkinek azomban jó tétémnyinket ízemére ne hányuk , ha tiak egy uttal hála-adására való jussunkot el-vezteni nem akarjuk.

Légy

Légy Hála-adó; mert egy nemes szivű ifjú mindenkor érez magában az hála-adásra unfizolásokot, ámbátor el-fájult lelkeknél ez már nem módi. Az Romaiaknak csak nem örök gyalázatokra fog szolgálni, hogy azon nagy férfiat Camillust számkivetésbe küldötték; Midőn azon híjában való herét Vatiniust olly nagyra betsülették. Alatsón két színű hízeltetés az virágos ágyokot csak addig látogatni, miglen az mézes édeséget abból ki-szoptad, azután pedig meg-vetvén háladatlan lábokkal tapodni.

Oktalan állatok, kegyetlen fenevadak ártatlan hízeltetés által jó-tévőjüket tisztelik; gyenge ifjak pedig azoknak hátot fordítanak? az haladatlanság pestisse az emberi társaságnak, valamint ellemben az haladoság nagy, és erköltsőkkel tellyes szivnek meg-talhatatlan jele: oh melly utálatos! melly keserves! midőn némelly istentelenek jó-tévőjüket a' hol csak lehet kifébbítik, 's boszszuval illetik, nem de fell-fordították ember, isten, és természet törvényeit, és még-is jobb részé illyen az embereknek, a' honnan igen igaz az a' köz mondás. *Jo-ítedért soha jot ne várj.*

Az hála-adásra igen gyönyörűséges példát mutatván az kegyetlen fene vadak, igen meg-szégyenítik az emberi Nemet, mellyben ezen ritka erkölts ritkán találta-tik meg; de hogy ebbéli állítatom bizony-ságot és erőtséget végyen magának, hallyukfsza mit ír *T. P. Vietrovski* Maximilián az Szent Föld meg-szabadítása iránt írott munkájának Második Könyvében.

Vala az Táborba (ugy mond ő) midőn Marra Városát keményen vinak és csak meg nem vennék, egy *Geofrid Lemo-vitzi* nemes vitéz, kinek vitéz bátorsága félelem nélkül való tekintetéből könnyen ki-útót; ez az egész katonaság között onnan-is igen híres Vitéznek tartatott, mivel Marra városa meg-vételekor ezen nagy szivű nemes *Geofrid* hágtam meg leg-első az el-lenséges falakot fegyveres kézzel, és az többieknek bátorságos utat nyitot.

Egy némelly nap pedig ki-útván egy tsoport katonáival az közél lévő erdőben iroztató bögését halotta valamelly orosz-lánynak, melly által azomban nem valami prédában leendő foglalatolsága az orosz-lánynak hanem szomorú keserve látzatot jelenteni; mivel olly keservesen riva, hogy mindennek szivét meg-ejthetné, az bátor

és nagy lelkű *Geofrid*, a' ki véle születet ditsőségg, és rettegés nélkül való szívetől ősztönöztetvén, amő or katoná társaitól tartóztatnék az erdőbe sietet, és végre elérkezet azon részre a' hol hallatik vala böge az orozzlánynak: itten álmélkodva szemlélte, hogy egy csudálatos nagyságu kigyó lábait az orozzlánynak, és egész testét reá tekeredvén minden védelem kívül tartotta, szorította és forgattya vala, nyelvét is az fene állatnak mardosni akarta hogy mérge által meg-ölhetné. Mellyet szemlélvén az Vitéz ámbátor mind kettőtől lehetet légyen féltetni életét, mindazonáltal még is erről el-felejtkezvén könyörült az orozzlányon, és oly helyeslen forgatta fegyverét a' kigyó ellen, hogy az orozzlánynak minden sértése nélkül kettőbe vágta, és az kötőlőrzéseket el-mettzettelégyen: akkoron az szegény fene-állat magát az elveszélytől meg szabadítatva látván, meg is ismervén ezen jó téteménynek Urát és szerzőjét, ennek meg-köszönésére jöve igen jeles móddal és nagy alázatossággal hízeltkedvén jó tévdőjének és lábait nyalogatván. Azon napagtól fogva pedig ugy annyira az ő vitéz védelmezőjéhez kinek életét köszönhetette ragaszkodot, hogy őt soha azután hív őrzője gyanánt el-nem hagyta, nem is ártot másnak, hanem kinek Ura

pa-

parantsolná, ezen orozzlány követi vala őt az Taborozásokban vadászatokban, és vadokat bővségesen hoz vala: de legcsudálatosabb, hogy midőn az hajós kapitány, melly hajóban *Geofrid* az Szent hadakozás után Frantzia Országba vészta menni szándékozna félvén az karoktól az orozzlányt nem akarta volna bortsáttani, hogy az Urát követhesse, látván az szegény fene-állat Urától, jó-tévdőtől, védelmezőtől való el-válását keserves ordításai után az tengerben erefzkedet, és az hajót vízra követte mind addig, miglen meg-fogyatkozván ereje el-nem merülne. Igen jeles tanuságára az természetnek! melly az embereket meg-szegyeníti 's meg-pirittya, az orozzlányban talaltatott, a' mit az okosság az emberben alig vihet végbe: tudni-illik az Hála-adatlanság (melly az emberek között csak nem közönséges) el-törli az emberségnek leg-gyönyörűbb tulajdonságát, és az leg-kegyetlenebb vadok után helyhezreti, mellyekben az vett jó tétemény az fene kegyetlenséget ki-óltya.

De hogy ne láttassam az szép okossággal fel-ékelittet elméket csak a' bárdalatlan barmok együgyű oktalanságok által tanítani igen jeles példákat találhatni az emberek között is, mellyek mintegy tükörül e-

G 2

lő

lő tétetnek az gyenge iffuság viafz módgyára képezhető elméjeknek.

China kerületében Törvény vala; melly az Felső renden lévő tiszteket, ha valamelly tsalárdságban találtatnának mind az két kezék el-vefztésére kárhoztatta. Egy Mandarin tiszti ezen büntetésre méltónak találtatott, és ugyan rajta bé-kelletik vala az Törvénynek tellyesítenni; midőn az ő egygyetlen leánya az iffuságnak és ártatlanságnak kellemettségével fel-ékesítetvén Attya védelmét magára válalta, és maga dolgát Tsászfár *Guang-tse* vezére hajtotta. Az ő beszéde rövid de hathatós vala: *Nintsen semmi igazabb Nagy Tsászfár! Ugy mond ő midőn az Tsászfár eleibe botsáttatott: az én Atyám meg-érdemlette azon szerentsétlenséget, mellyet mostanában magára váránd, kezeinek el-kell vágatniak: Ime itten vagynak, azomba az maga kezeit elő mutatta. Igen-is nagy érdemű Tsászfár monda tovább, ezen kezék mellyeket itten lát Felséged az én szerentsétlen Atyámhoz tartoznak Nemünk és Familiánk tartására mivel büszgontalanok az fel-bonthatatlan törvények szorossága alá küldi, hogy azokat megtartassák, mellyek nekünk, az én Nagy Atyámnak, Testvereimnek tápláltatásokra szükégesek. Az Tsászfár illy nemes szívnek jelenségére alig tartóztathatta könyveit, az Atyának*

meg-

meg-kegyelmeztetik, és a' ditsófság's be-tsületre méltó Leánya ezer ditsületekkel tsak nem égig magasztaltatott, az egéiz helység ritka erköltsét tsudálva szemlélte.

Nagy Sándor pedig, a' ki nem tsak hadi okos gában, hanem az erkölt:ők igaz tisztelete értelmében: másokot könnyen felyl halada, nyilvánságoson mondgya vala: *Éltemet Atyámnak köszönhetem, de az magam jó vésetét az én Tanító Mesteremnek, és ha én valami nagy birrel uralkodom, neki tartozom tulajdonítani. Ezen leg-hatalmassabb Király Joha fényesebben ditséretét nem magasztalta mintsem midőn ezen hála-adó erkölts bé-telleyesítésére magát olly igen meg-alázta.*

A' ki érzette, melly keferves legyen az jó tévőnek az hála-adatlanság, bizonyára el kerüli az hála-adatlanságot. Nem de duplázta halálát Ciceronak, hogy Popilius, a' kit hathatos szóllása által az Törvények keménységéből ki-mentet vala őtöt Hála-adatlan szível meg-ölte egy kevés nyerefséért: mit itilisz ugyan azon Ciceronak istentelen szolgájáról, a' ki Urának fok jó téte után az őtöt halálra keresők kezében adta? nem de agyarkodol ellene. Vigyáz ne talan magad ellen-is szententiát kellefsék mondanod.

G 3

Ju-

Julius Császár midőn az Tanácsban az
 őszve esküdtektől meg-öletetnék, mind ad-
 dig videlmezte magát, miglen fogadot fiát
Brutust meg-nem látta, azontúl le-erelzke-
 vén a' *Pompejus* képe elejében fel-emelvén
 haldakló izemeit *Brutusra*; így szólla: *tebát*
te-is fiam Brute! melly szok után fejét pa-
 látyával befödven el-nyugovék.

Az igaz hála-adó szív
 Ő jó tévőjéhez hiv
 Fel-ajánlya,

Szívét ő Szívéért
 Nem fajnálja.

Éltét életéért,
 Fügő kotzkára vetni,
 És érette le-tenni.

Syx vize, vagy az Inség
 Se az Izerentsétlenség
 El-nem óltya,

Tartozó szivefségét
 Fel-nem bontya,

Szives kötelefségét,
 Sőt kopor ó zártáig
 Erőltti Haláláig.

Az

Az háladó szivefség;
 Leg-jelesebb nemesség,
 Ez gyémántya,

Gyenge Iffiuságnak
 Briliantya.

Az igaz Nemes ágnak
 Fémlik ez mint kettőben
 Mint kővek az gyűrőben.

Az ellenségekről, és azokon való
 boszszú állásról.

Senkit az mennyiben el-kerülhető el-
 lenségünké ne tegyünk, még az alacsonyab-
 bat-is az nép közül, hanem mindeniket
 szolgálattal, emberséggel, és nyájassággal
 igyekezzünk magunkoz édesíteni, mert az
 leg meg-vettettebb izemély is néha lehet
 ártalmunkra, vagy eszköze segítettésünk-
 nek de igazságunkot is az világ elejében ter-
 jelzheti: ha pedig egy némelly minden ok
 nélkül haragot tart ellened, fordítsd hibá-
 ját tanúságodra, mert egy bölts férfi ellen-
 sége dühöségét tükörül téfzi maga elejében,
 melly fokkal igazabban mutat mintsem az
 baratságnak tüköre, sőt az ki életre való,

G 4

az

az leg-nagyobb meg-bántodást-is hasznára fordíthattya; nagy szivűségéből szíveffen meg-felelkezik leg-nagyobb meg-bántodásról-is, és midőn illy kegyelség által ellenségeit észre hozza, ugyan azokat leg-szoróbban magához kötelezi.

Az Istenekhez hasonlóvá téltzi magát; a' ki meg-esküdt ellenségein, nem tflak bofszút nem áll, hanem azokat jóval illeti's meg-tétezi, és jóllehet az Kereszténynél ez kötelelség; rickasága miatt mindazonál-al olly nagyra betsülhetendő mint az leg-drágább kincs.

Azon Pogányság-is, mellynél kinek-kinek akarattya vala az törvény, olly igen tudálta minden időben ez Isteni erköltsét, hogy Istenek gyanánt imádnák mindazokat, kik ellenségeknél, midőn bofszút álhatnának nagy szível meg-engedtek; ez nevelte az világ meg-hodítójának nevét, ez tette nevezetelsé az földnek kerektségén, sőt ezen leg-gyönyörűségesebb erkölts tflak nem több orfzágot adot keze-alá, mint fegyvere. Szokála vala tudni-illik ezen érdemes Királynak ellenségeit barátivá tenni, azoknak biradalmokat örögbiteni, és hozzájuk különös kegyelséggel viseltetni,

melly

mellyre nézve önkent küldének az körül való népek ő hozzája követeket párt-fogását ki kérvén és barátságát.

Lehet azt-is mondani, hogy ez olly tulajdonság egy emberben, melly faját üldő-őjt meg-ízégyenitvén mintegy kényteleníti le-tenni haragját. Tapasztalta eztet Augustus Császár, kinek midőn halálára Cinna meg-esküdt volna, nem hogy ő rajta tflufon bofszút állot volna, midőn ez fülében jutot vala, de örök emlékezetre méltó tflelkedetét az mostani, és következendő idők elegendő-keppen meg-izégyenitvén. Ugyanis magához hivatván Cinna, nagyobb tífztekre emelte, baráti, és leg tífkosbb Tanács köz é helyhez tette; tudni-illik azt állitá igaz és leg-hathatosbb bofszú-állásnak, melly ellenségünket barátunká téltzi; Es mivel ellenségünkhez mutatandó kegyelségünk, igaz nemes szívnél jelensége, nem de az bofszú-állásnak fatyú kívánsága, alattson, és önnön kívánsági rab szívnél kimutatója? Hiában hízeltkedik az magának, hogy erköltsős, a' ki néha tflak arra való nézt nem áll bofszút, mivel módgya nintsen abban, a' ki nagy szívu akar lenni, mutassa-meg, hogy nem alkalmatósága, hanem hogy tellyelséggel akarattya nintsen az bofszú-állásra: az bofszú-állásnak ki-

G 5

ván-

vánsága édes, de csak alacsony lelkeknek!
De vallyon nem balgatagság-e? hogy az
ember betsületét új hibával meg-térítse?

Azért valaki bocsfuzt akar állani arra
intézze ezen tselekedetet, hogy betsületé-
re, ditsőségére és üdvösségére szolgáljon,
melly nem különben, hanem az erköltsők
által fog tellyességre menni, és pedig azon
erköls által, mellyet maga Üdvöztőnk e-
lőnkben adott, Szerefsétek ellenségek, és más
helyt a' ki veled ellenkezik jóval fizet né-
ki: azt tselekedd a' ki nemes nagy szives
akarsz nyerni.

Guifus Frantzia Hertzegnek meg-vi-
szik, hogy Táborában egy Protestans talál-
koznék, a' ki élete után leleskedik, az
Hertzeg parantsolatokat adván meg-fogat-
tya: az protestans szándékát igazán meg-
vallyá. Vétettem-e néked én valamiben? kérde-
zi vala az Hertzeg öcöt: éppen semmitsem,
felele az protestans; hanem csak egyedül az
vala fel-tételemnak oka, mellyért halálot ke-
resszem, mivel te Religiónnak leg-nagyobb ellen-
sége vagy: Ha tehát, monda az Hertzeg:
az te Religión néked azt parantsolya hogy enge-
met meg-ölly az enyim engem arra kötelez,
hogy néked meg-botsáffak. Ezen nagy kegyes-
ségű izók után szabadon botsáta:

Men-

Menzikoff Hertzeg egy Muszka Hadi-
seregnek fő-vezére vala, ennek midőn vi-
gyázatlan lágsága miatt sok rendetlenség
menne végbe az tábori férfiak között; egy
némelly Német tisztye, kinek ez nem igen
teszik vala, az Muszka Tzárnak tudtára
adta, ezen Hertzegnek reftségét; mellyért-
is az Tzár csak nem tiszttól meg-fosztotta
az Hertzeget; mind az tábori tisztek ha-
raguttak ezen Német tisztre, a' ki ezen
Hertzeget meg-bántani nem állallotta, és
panaszát az leg-főbb törvény székhöz vitte
vólna, mások bátorságát-is tudálták, hogy
illy hatalmas Hertzegnek haragjára magát
méltóvá tenni nem felt vólna; de az Her-
tzeg-is minden úton módon azon vala,
hogy árulóját ki-tanulhatná: fel-találván il-
lyetén szókkal izollitá-meg: Kegyelmednek
valójában érdemes embernek kellitk lenni, mi-
vel inkább akarta bocsfuz-állásomat magára vá-
lalni, mint a' Tzárt ezen dologban nem tudosi-
tani, ki kérem azért Barátsá-át, adgyon né-
kem annak idejében jó tanácsokat: mostan pedig
végyen tőlem két ezer aranynyi ajándékot, mint-
egy jelét Barátságomnak, és tudgya-meg imet
melly nagyra bet-ülöm kegyelmedet. Azonnal
két ezer Aranyokat ajándékozván néki leg-
jobb baráti közé számlálta.

Ala-

Alatfony szivek, Fél-Keresztények, zabolátlan kívánságok rabjai soha illy magolságra fel-nem emelkednek; de vallyon nem fognak-é egy kevésé meg-pirulni?

Egy szomszéd az málikának, mindent a' mit tsak lehetet boszszujára tselekedni el-követet, történik hogy meg-szorúlván kéntelenitet azonnak segítségét kérni, kinek gyakran alkalmatlanságára vólt; ezen nagy szivű ember azt mondá szomszédgyának: tudom, mivel tartozom néked keresztem-ségem törvénye szerént, azért ime egészen ki-se-gítlek bajadból. az ontúl baját teljességgel el-zu-végezte.

Székelyudvarhely

Az Szerentséről.

Az Szerentsében szükséges, hogy ki ki magát készitse az szerentsétlenségre, nem különben mint nyárban az Télnek terméketlensége el-viseelésére előre rendeléseket tészunk. Ha pedig szerentsétlenség üldözi meg fogyot ügyedet, igyekezzed ezekben magad magadot szerentsélsé tenni, de vallyon hogy? az erköltsők által, ugyan-is keveset árthat annak az szerentsé, az kinek nem annyira az szerentsében mint az

igaz

igaz erköltsőségben vagyon helyheztetve bizodalma, egyedül az erkölts az a' mi az szerentsén uralkodik, és az szerentsétlenséget meg-fzégyeniti.

Mindaz két szerentsében magát egyenlő erősséggel viselni nagy és nemes szivnek tulajdona, nem-is kevesebb mesterség az kíváncs szerentsének kényünk szerént való folyása által el-nem ragadtatni, mint az Mostoha által el-nem nyomtatni: ne légyen soha annyi ereje akár az szerentsés akár pedig szerentsétlen eseteknek, mely egyenletlenséget okozzon szivünkben, vagy nyugadalmunkot fel-bonthassa, mindent; a' mi tsak jöhet az forgó szerentsének változó kezétől ollybá tartfunk, mintha nem vólna fajátunk, hogy midőn vízfíza vészí fájdalom nélkül oda engedhefsük.

Az szerentsétlenség az emberen Istennek különös itilete; Javunkra tzelez ez által, avagy próbálya álhatatosságunkot: bóldog, a' kit ennek sulya meg-nem tántoríthat, ez az, a' ki jól viaskodik, ez a' ki meg-is koronáztatik: az szerentsének kellemetes folyamattyára senki ne támaszkodgyék, mert tsufoson meg-fog tsalatni, mivel a' ki az szerentsének álhatatlanságá-

ban

ban helyhezteti reménységét, annyit téfzen
mint a' ki nád-fzálhoz támaszkodik; mere

Az forgó szerentse aláz és magasztal,
Meg-tferéli néha Urat az Parasztal.

Némellyeket magos póltzokra fel-emel,
Gazdagság' és Tíztek' által égis nevel.

Másokot pediglen meg-foszt mindenektől,
Aranytól, Ezüstől, és minden Tíztektől.

Néha némellyt fel-vonsz *Phæbus*nak
fényéig,

De vilziza talzittya pokol mélységéig.

Most fényes Királyi Székre fel-magasztal,
Hogy le-elsél onnat nagyobb gyalázattal.

Most hánnya sugárit telyes fényeséggel,
Már pedig bé-borúl felhős sötétséggel.

Azért az Szerentsét ha lehet kerülyed,
Vagy pedig nagy szível forgását vitelyed.

Mert ő benne minden hamar válto-
zandó,

Tfak éppen az tfalárd változás állandó.

Egy Párt-ütő jobbágya éppen házá-
ba verekedet első Károly Angliakirályának,
bé-lépet kész fegyverrel szobájában, 's azt
mondá az Királynak, hogy azonnal jöne-el

vele

vele; de *bova?* kérdezi az Király, az öszve-
esküdtekhez, felele az pártütő; és ki paran-
tfolattyából? kérdi tovább-is az Király az
lator katonaságára, melly vele izámossan
vala, mutatván ezekéből! az ti parantzolato-
tok, ugy mond az Király nevetve, jó nagy
betűkkel vagyon meg-írva el-olvasbattya az em-
ber minden akadozás nélkül: Illy bátor és na-
gyobb szíve vala ezen Királynak leg-na-
gyobb szerentsétlenségénél, utolsó velze-
delmében-is.

Az játszodozó szerentsének igaz pél-
dája *Belisarius*, kiknek vitézsége az egész
földet ei fogta vala, Királyok ő előtte ret-
tegtek: az népek, fegyverét tfak nem imád-
tak. De Roma is érdemeit meg-ismérvén,
tfak nem második Személyé tette vala az
Császár után: mindezek után gyalázat sze-
rentsétlenség, sőt utolsó izegénység, és
szemittől való meg-fosztása váltá-fel az ke-
vés szerentsét; kényszeriteték koldulással é-
letét védelmezni, ez vala pedig kérése for-
mája: *Adgyatok* alamisnát *Belisarius*nak, kit
a' szerentse magossan fel-emelt, az irigység pe-
dig meg-fosztott szemittől.

Az

Az nagy Szívűségről, és Bátor- ságról.

Az nagy szívűség némű-némű-képpen magán felyül emeli az embert, mivel azt tfelelkfzi, hogy tulajdon halznát fel-aján-lyá, vagy az bűnök győzedelmére, vagy pediglen az erköltsők telyefi-ésére. Az nagy szívűség igaz magán való uralkodás, 's tfak nem minden az mi tudálkozásra méltó tfelekedet az erköltsők nemében et-től származik; ez tfelelkfzi, hogy az igaz ember mint pénzt mint barátságot meg-vett az igazság szolgálatában; ez vírfzi végbe, hogy az tífzta életű inkább halá-lát, mint sem megfertőzettséget vala fiza; fzoval minden erköltsék, (midőn üldöz-tetnek) az nagy szívűség által mennek te-lyefségre: szükség annak okáért az virág-zo iffuságnak-isezen nemes erköltsfet ismér-ni, ha azont annak idejében tellyefségre kívánnyá vinni.

Az Bátorság annyiban különbözhetik az nagy szívűségtől, hogy az bátorság a-zon tfelekedetekre-is ki-terjed, mellyek magokra nézve egyenűffen nem illetik az erköltsőköt; az bátorság, ha nem válik vakmerőségé, igen jeles tulajdonsága egy nemes szívnek, bátorságunkot vezedel-mekben mutathattuk-meg, a' ki az jó fze-

fzerentsének kívánatos folyamattján hajlan-doságit zabolában tartani nem tudgya, bal-ra fordulásában-is alatsónyságra botsátko-zik; azon embereknek pedig kik Afzsfzonyi puhaságban, és gyönyörűségekben nevel-tettek, vezedelem idején közönségeffen szívek nintfen. Az alatsón szív szorultság-ban, vagy kétségben esik, vagy vakmerő-ségre veremedik. Az igaz bátorság az er-költsőkben; és az ezzel egybe kötteteti Isteni félelemben áll, ezek nélkül retteg szíve az leg-vitézebbnek-is; a' mint ezt szépen bizonyittya *Gellért Professornál* az *Generalis Dohna Adjutantya*, hogy az igaz vitézség monágya vala *Gellérinek*: az táboro-zásokban, az jó lelki isméret, és Istenben lévő tellyes bizodalom légyen, és hogy éppen az szabadhitűek 's istentelenek, az útközetekben leg-kétségben csettebb állatok arról én bizonyofsá tehetem az Urat.

Mindakettőnek igen jeles példáit mu-tatta azon *Scipio* az ki azután Afrikabéli-nek neveztetett: ez minden nehézségekben áihatatos, minden vezedelmekben félelem nélkül vala, az útközetekben pedig min-denkor nagy vitézséggel tfudáltatta magát, még mintegy tizen nyóltz esztendőskorá-ban *Teszino* vizénél bizonytságot tett mint nagy szívűségéről, mint pedig bátor-sága.

ságáról. Ugyan-is ki-vont fegyverével rohan vala azon ellenségnek tiportyára, melly édes attyát környül vette vala; nagy bátorsággal szellyel űzi az ellenséges férjüket, és meg-menté Attyát, a' ki az halál, vagy annál-is kefervelebb fogságnak veszedelmében vala helyheztetve.

Az bátrokat az szzerentse segiti, az bátoratlanok pedig szzerentséjeket kétségben esések által el-vesztik; az felettébb bátrok, vakmerőségre vetemednek: akkor mutasd tehát bátor szivedet, midőn az környül-álló dolgok meg-kivánnák, hogy úgy az bátorságban nagy szivűséged-is kitetzhessék.

Az Játékról.

Az Játék vigasztalásunkra rendeltetett terhes munkák közben: mindazonáltal ezt olly mértékletességgel kelletik folytatni, hogy kinek kinek hibás hajlandoságit ki-ne nyilatkozta; az játék ugyan-is nyilván meg-mutattya kinek mire legyen hajlandósága, ottan ki-tetzi az haragra való vágyakodás, az nyereségnek telhetetlen kívánsága, az pazérlásra való indulat és több

illye:

illetén hibák, a' ki nem annyira idő töltésért, mint nyereségért mulat, az játékban az tzéltől hibázik, a' ki csak nem minden idejét az multságokban, és játékokban el-vesztegeti, nem érdemel emberi nevet. Az ember dologra, és hazájának nem különben mint felebarátyjának szolgálatyára születet, ha azért valaki azon drága időt, mellyben ebbéli köteletségét teljesíthette volna maga rendetlenségére fordítja, nem egyéb hanem az a' mi az here az méhek között.

Az mértékletes játék, (tudni-illik,) az mellynek bizonyos mértékét és időt szab az ember, meg-fődhetetlen; más móddal játszodozni veszedelmes, könnyebb kerülni az játékot, mint sem magát abban mértékeln, vagy ellene mondani ha egyszer el-kezdted, a' ki játékot el-kezdette, ha nyerefsége vőlt, szzerentséjét tovább kívánja próbálni, ha pedig vesztet, iparkodik az játék által meg-szerezni mind addig-is mégyen, miglen szzerentsétlenséggel telyes lépést téven, balgatagságát (de későn) sajnálni fogja.

Második Casimir Lengyel Király mulattya vala gyakran magát az játékban egygyel Nemefei közül, a' ki is

H 2

egy

egy némelly napon minden pénzét el-vesztette, az Nemes szive rendetlensége miatt köteletségéről meg-felejtkezett, és midőn az szereztsén boszszuját nem tölthetné, azon akarát tellyesíteni, kinek az szolgált vala, vetekedni kezde az Királyal az játék iránt, és haragjának hirtelenségéből Királyát Urát artzúl tlapja; az Törvénynek keménysége halálra szententziázta, de az nagy kegyességű Király meg-gátolta az szententziának szorosságát, és maga ellen mondotta ki-itéletét: *En egyedül úgy mond ő, vagyok méltó az büntetésre; mert nekem nem kellett vala egy ártalmas szokást magam példájával védelmezni, melly azon kívül is az Nemessegnél meg-rög-zőt, és csak nem sok fényes Familiáknak vesztét maga után hagyja; és szabadon borsátván azon Nemesi, azontúl az Játéktól éppen meg-tartóztatta magát.*

Az Iffiuságról.

Iffiu Embereknek szükséges bölts; és jozan Regulákat választani; mellyek által rendetlen kívánságokat meg-zabolázhassák, és a mellyek az réájok rakadt, rosz hajlandóságokon magokra tudgyanak Uralkodni, ezek kívül örökös Mesterreléizen szük-

ségek, de meg-öszült hajjal-is még iffiak léendenek, sőt az leg-utálatosabb hajlandóságoktól utolsó vénségekben-is fognak üldözést szenvedni, ha éltek zsengéjében azokon felsőséget venni nem iparkodnak.

Egy bölts iffiu idején-való meg-szerzésével az erkölcsöknek egy okos vénségnek dicsfretét, és tekéntetét viseli, mert az esztendőknék száma nem mértéke az böltseségnek, valamint az nagy test éppen nem jelensége az nagy elmének. Egy nagy Udvar boszsonkodik vala, hogy ő hozzája olly követet küldettek volna, kinek esztendő számára nézve kevés vala ideje. *Mi dolog ez?* mondá az Király, talán Urad emberek nélkül szükölködik? hogy egy követet küld kinek nintsen szakálla: ha az én Uram Királyom azt állította volna, felele az Követ: hogy az érdem és okosság az szakálban vagyon, bizonyára egy ketske bakot, nem pedig egy nemes Iffiat küldöi volna Udvarodhoz.

Egy bizonyos törvényben midőn meg-vettetnék az *Advocatus* iffiuságáért, azt mondá: *Iffiu vagyok nem tagadhatom, mindazonáltal már sok régi könyveket olvastam.*

Az Kevélysegről.

Az kevély azt állítja, hogy egyedül érette vagyon minden e' világon, mások meg-vettetése által akar nevedetni, de midőn egyedül t'ak nem mind az többieket meg-veti, mindenektől meg-vettetik. Az kevély ember valóságos bolond, mert ez mindenkor magán kívül vagyon, és t'upa képzeletében vastagadik kívánsága.

Az kevélység Annya az többi hibáknak; ez szűli az irigységet, egyenetlenséget, dicsőségnek telhetetlen kívánságát, és hat száz ilyeneket. Lássuk mit okoz kevélység az olly mesében, melyet elő-menelelre az ifjú nemnek' adot Aesopus előnkben.

Fene oroszlányra szállot Királysága
Vadoknak; 's erdőknek téres Urasága,

Féli vala őtöt Farkasok serege,

Tygrisek és Medvék vad kegyetlensége.

Néki szolgál vala Rókák t'falárdsága,

Az fűrgé Majomnak tréfás gyorsasága,

Az nyúl postaságot válala magára,

Terheket nyomának az szamár hátára.

Ki terjedet vala az ő nagy hatalma,

Erdők lakosfai között diadalma,

Kik el-kerülhették ő kegyetlenségét,

Magasztalyák vala ritka kegyelségét.

De az oroszlány-is látván Uraságát;

Félelemben merült egész Királyságát,

Már

Már már magán kívül kezde emelkedni,

Olly nagy hatalmával, 'serövel kérkedni.

Sőt már bátorkodik föld kerektségével,

Ujjat-vonni egész tenger 's ég népével,

Maga ő egyedül t'ak magat t'událya,

Hogy nintsen azt véli ki útját meg-állja.

Nem-is vala fenki puffadt kevélységét,

Ki meg-tzáfolhatná gögös mirélységét,

Senki szérentsétét illy kotzkára vetni,

Nem akará bőrének e' tsávéban tenni.

Az szunyog egyedül vele szembe menni,

Gondolkozik rajta véres próbát tenni,

Dunnog 's dühöséggel fujja trombitáját,

Alig tartoztattya kegyetlen haragját.

Szembe kél ez gyenge az erős fenével,

Mindazáltal inkább észel mint erővel;

Orrában bé-buvik 's ott kezdi vivását,

De már ellensége érzi-is szurását.

Orrát, szemét száját haraggal szagattya,

Maga saját vérét patakkal folytattya.

P'trűszög, fu. 's kívánná kitűny ellenségén

Boszfuszját tölteni annak tsekélységén.

De midőn igyekszik annak ártalmára,

Mindenkor magának vagyon az kárára.

Az fákat mozgattya kemény orditása,

Ujjt'ya fájdalmat szunyognak-marása.

Fut, fárad; de lozul helyét nem találja,

Fájdalmának fulyát már már alig álya,

Földhez veri magát, 's boszfuszára nyujtozik

Eseten az erdő, 's mező t'událkozik.

A

Az szunyog azomban gögös duunofsággal,
 Tlatogattya szárnyát fuhogó zugással,
 Fel-emeli magát az levegő égben,
 Bizik hogy már ő ül az kiralyi székben.
 De pok vadászatra hálóját terítvén,
 El-fogja azomban, 's éppen nem-tekéntvén
 Diadalmát, éltét ki-szopja vérével,
 Bezzeg el-mehet már kevélység bérével.

Az Embernek Végéről.

Minden embernek tzélya, és vége hogy
 Isten légyen: olly szükséges, hogy e' nélkül
 minden fáradsága és egyéb nemelése kinek
 kinek az fűlhez légyen hasonló, melly teker-
 vényes folyása által fel-üti ugyan magát az le-
 vegő ég magofságában, de nem lokára fze-
 ink előtt el-enyészik; melly tfelekedetünknek
 Istent nem teszszük tzélyáva: hibás, mert ő
 az mindenek kezdője, de vége-is egyetemben.

Az igaz nemes szív az ő mindenűt jelen-
 létét maga előtt hordozza, mert az leg-első
 tulajdonsága egy nemes szívnek, ez téfzi er-
 költsoké az többi erköltseket, annakokáért-is
 e' nélkül senkinek nemes szíve nem lehet, ám-
 bator pedig egy nemes szívnek tellyéségére
 még több tulajdonságok-is kívántathatnának;
 mindazonáltal miglen az idő többet enged lé-
 gyen ezen tfelekységnek-is tlaak az lstennek
 nagyobb Ditsóséget tzélya, és

V E G E.

Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára
Székelyudvarhely

Hadt Rézeli Múzeum Tudományos Könyvtára
Székelyudvarhely